

állatvilág

FANK-MTTM

KÉTHAVI ISMERETTERJESZTŐ MAGAZIN • 2015. március–április • II. évfolyam 2. szám • 495 Ft

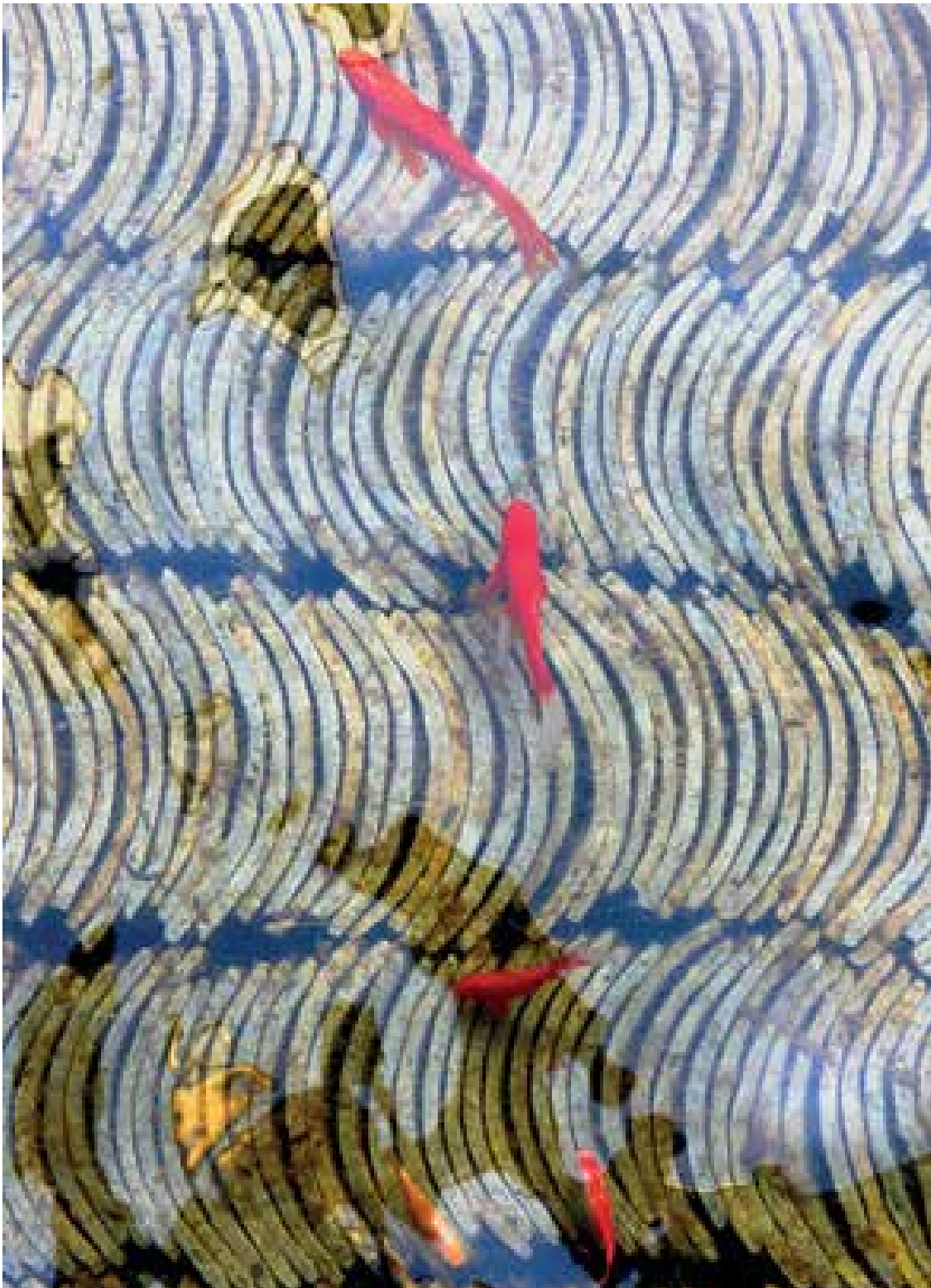
VADLESEN
Tanzániában

AZ ÉV ÁLLATAI
2015

Az őstuloktól a
HECK-MARHÁIG

Ne félj,
FARKAS!

Somogyi Márk: Aranyhalak háztetőn

A képet 2014 tavaszán készítettem *Sijianban*, a kínai *Yunnan* tartománybeli *Erhai*-tó partján fekvő kis faluban. Lakossága zömmel halászatból él. A házak részben még régi építésűek, de ahogy Kínában szinte mindenhol, itt is gomba módra szaporodnak a modern szerkezetű épületek, melyek jó esetben hagyományos vagy arra emlékeztető külsőt kapnak.

A fotó egy föld alatti építmény tetején elhelyezkedő, dekorációs halastóról készült. A sekély medence alját a jellegzetes, élükre állított tetőcserepek díszítik, felettük aranyhalak úszkálnak.

EGYÉLTŰEK?

A Föld kételtűt fenyegető kórokozóról jó pár éve hallhatunk. Úgy tűnik, ez a rendszertani osztály nehezen viseli a – civilizáció által – betegségeit kiváltó sűrű, globális transzfereket. Egy 2013-ban, Hollandiában felfedezett gomba Ázsiából érkezett. Hatalmas pusztítást vitt véghez az ország szalamandra-állományában, mint bőrbetegség – ugyanakkor a békákat nem bántotta. A gomba eredeti elterjedési területén élő farkos kételtűek evolúciójuk során védetté váltak a kórokozóval szemben. Évmilliók alatt kialakult az ellenálló képesség. Nem így más kontinenseken, így Európában. A csatorna, melyen e gombafaj közlekedik, az élőállat-szállítás. Ezen belül is az olyan milliós és koncentrált tétel, mint amilyen a kínai tűzhasú göte (*Cynops orientalis*) akvaristák felé tartó özöne. Bizunk benne, senkit sem nyugtat meg, hogy az Észak-Amerikában honos fajok a fentiek okán ugyanekkora veszélyben vannak. A szakmai javaslatok, igen helyesen, a kereskedelem szabályozására helyezik a hangsúlyt. Mi pedig a vásárlói oldal tájékoztatására.

TIGRISSTATISZTIKA

2014-ben 32 szumátrai tigris (*Panthera tigris sumatrae*) született a világ állatkertjeiben, amelyekben jelenleg 261 példány él, szemben a 2008-as 180-nal. A szabadon élő példányok számát 400 körülire becsülik. Mióta a bali tigrist a múlt században kipusztították, a szumátrai a legkisebb tigrisalfaj; a hím 100-140 kilogrammos, szemben a legnagyobb alfajjal, a szibériaival, ahol a hím a 180-360 kilogrammot is eléri. (Forrás: MTI)

Kovács Zsolt felvétele

FÓKAVÉSZ A TENGEREN

Ismét betegség tizedeli a borjúfókák (*Phoca vitulina*) európai állományát. 2014 végén újfent megjelent az az influenzavírus, amely 1988-ban már 5800, míg 2002-ben 3600 állat pusztulását okozta az Északi-tengerben. Ez a szám az akkori állományoknak 60, illetve 40 százalékát tette ki. Az elmúlt év végén újra kitört a betegség, októberig 350 fókát pusztított el az Északi-tenger schleswig-holsteini partjainál.

Ám nem ez az egyetlen fókabetegség, amely veszélyezteti a fajt, tíz éve például a szopornyica okozta több mint tízezer példány halálát. Emellett több állatkertben és mentőhelyen is nagy számban pusztultak el borjúfókák. (Forrás: MNO online)

Bagosi Zoltán felvétele

A címlapon európai farkas / fotó: Shutterstock
A hátlapon zsiráfborjú / fotó: Bagosi Zoltán

tartalom**1.**

Hírek a nagyvilágból

2-3-4-5.

Ne félj, farkas!

6-7-8-9.

Két nemzeti park – két világ
Vadlesen Tanzániában

10-11-12.

Táborozások a Dél Keresztje alatt – 1.
Kalandozás kánikulában

13.

Kitekintő

14-15.

Óstulok? Heck-marha? – Néhány tény a „náci tehenekről”

16-17.

Az év állatai, 2015

18-19.

Világhódító galambok

20.

Egy ritka vendég Szibériából – a barna füzike

21.

Aggódás az állatokért

22-23.

A város peremén – Az alföldi zártkertek madárvilága

24-25.

Hírcsokor a Magyar Természettudományi Múzeumból

26-27.

Akárcsak Ausztráliában 2. – Hangyászszüntől a cukormókusig

28.

Edison előtt – Látni és látszani

29-30-31.

Hírek a Budapesti Állatkertből

32.

Íránytű

Érdekes vizsgálati eredményt tett közzé a *Functional Ecology* című brit lap. A kanadai Calgary és Victoria egyetemeinek kutatói vizsgálataik alapján arra az eredményre jutottak, hogy az intenzív vadászattal járó stressz jelentősen megváltoztatja a farkasok hormonszintjét, ami kihatással lehet az állatok viselkedésére, szociális rendszerére, szaporodására és egészségi állapotára. A kutatás tanulsága idehaza is megfontolandó, különösen most, hogy a népiesen toportyánnak nevezett ragadozó újra állandó vadnak mondható Magyarországon...

Ne félj, farkas!

A RENDSZERES VADÁSZAT FOKOZOTTABB SZAPORODÁSRA SERKENTHETI A FARKASOKAT

Kanada tundra- és tajgavidékén a farkasokat rendszeresen vadásszák, míg a gyéren lakott sarkvidéki területeken élő állomány nincs kitéve vadászati nyomásnak. A két területen az elmúlt 13 év során elejtett farkasok szőrzetmintáit elemezték a laboratóriumokban, kihasználva, hogy a szteroid hormonok felhalmozódnak a szőrben, így a szőr-szállban – a tüszőtől távolodva – különböző helyeken mért mennyiség híven követi az állat szervezetének hormonális változását.

A minták tanúsága szerint a vadászattal erősen terhelt területekről kikerült 103 vizsgált farkas szervezetében a progeszteron szintje jelentősen magasabb volt, mint a sarkvidéken elejtett 45 példányé. Ez magyarázatot adhat arra a régóta megfigyelt jelenségre, hogy az állomány megnövekedett veszteségét az állatok fokozott szaporodási intenzitással igyekeznek ellensúlyozni.

A szőrminták tanúsága szerint a stressznek kitett farkasokban további két hormon, a tesztoszteron és a kortizol szintje is megnövekedett. Ez viszont a kutatók szerint felboríthatja a farkasfalkák szociális rendszerét, hiszen megváltoztatja az állatok viselkedését, egymáshoz való viszonyát. Azt a következtetést is levonhatjuk a kutatásból, hogy az intenzív

vadászat következménye akár az ordasok létszámának növekedése is lehet.

KIÉ A SZARVAS?

A csúcsragadozóknak természetes körülmények között nem sok mindentől kell félniük. A toportyán eléggé nagy testű ahhoz, hogy ne sokan kezdhessenek ki vele, és attól a kevés vadállattól is, amely nagyobb nála, többnyire megvédi a falka összetartó ereje. Számos állatkertben, vadasparkban tartanak közös kifutóban medvéket és farkasokat, felismerve, hogy e két faj egyedei, ha tehetik, békességben élnek egymással, már csak a saját érdekükben is. A csúcsragadozók természetes állomány szabályozásának több összetevője is van, a betegségekkel a különféle környezeti tényezőkig. A farkaskölykök halandósága az első életévükben igen magas, és a falkákban többnyire csupán a domináns egyedek szaporodnak – mindez visszaszorítja a létszámot. Ám az állománycsökkentő tényezők között hajdan csak elhanyagolható mértékben szerepelt az üldöztetés, a zsákmánnyá válás és az ezzel járó stressz. A farkasokra lényegileg nem vadászott senki, amíg meg nem jelent környezetükben egy még sikeresebb csúcsragadozó, egy erősebb vetélytárs, az ember. A *Homo sapiens* felbukka-

Bár a farkas a jelenleg hatályos törvények értelmében fokozottan védett állat Magyarországon, jelenlétének haszna vagy kára továbbra is vita tárgyát képezi. Leggyakrabban a muflonpopuláció megtizedelését róják fel neki, de ez az érv a természetvédelem számára elfogadhatatlan, hiszen míg a farkas őshonos nálunk, addig a muflon betelepített, tájidegen faj, mely a kemény teleket emberi segítség nélkül olykor átveszteni is alig tudja, ellenben a védett sziklagyepek növényzetére romboló hatással van. A természetvédők többek közt épp ezért látják szívesen az ordast, mert folyamatos mozgásban tartja a vadállományt – oly módon, ahogy az ember nem képes –, megakadályozva, hogy egy-egy szélvédett völgy-

A farkasok étlapja felettébb változatos.

nása nemcsak a rendelkezésre álló zsákmányállatok létszámára volt hatással, hanem átalakította az élőhely szerkezetét is. Megjelentek vele olyan állatok (a háziállatok), melyek a farkasnak potenciális zsákmányai lehetnének, de az ember kizárólagos igényt formál rájuk, ami a két faj közti konfliktushoz vezet. Mi több, paradox módon sokszor az erdőkben is több van ma a zsákmányállatokból, mint az ember megjelenése előtt, ám az ember ezekre is igényt tart.

MOZGATJA A VADAT

Magyarország mai határain belül a toportyán sok évtizeden át nem számított állandó vadnak, s amennyire gyerekkoromból emlékszem, ezt egyfajta vívmányként illett elkönyvelni. Ha fel is bukkant hébe-hóba egy-egy példány, azonnal kilőtték, mint kártevőt, mint a vadállomány és a házi jószág pusztítóját. Hogy a farkas védelmet is érdemelhet, az csupán a XX. század végén merült fel, mikor a faj a nyolcvanas években tartósan megtelepedett északi hegységeink erdeiben, sőt, megjelent egy-két példány a Nyírségben, a Tiszaháton, Bugacon és Gemencen is. A Zemplénben és az Aggteleki-karszton szaporulatot is észleltek, sajnos azonban a rendre előforduló kilövések (főként a felnőtt egyedeké) szétzilálták a falkákat.

A farkas, bármennyire is vadpusztítónak tartják hazánkban, fokozottan védett állatfaj.

Agresszió: a látszat ellenére a farkán belüli harcok ritkán járnak súlyos sérüléssel.

ben tartósan meghúzódva, a növényevő állatok rágásukkal, taposásukkal jelentős kárt okozhatnak.

FARKASOK ÉS ÉRTÉKEK

Mindemellett a toportyán természetesen selejtez is. Ebben megmutató hasznát szerencsére már számos vadász és vadgazdálkodó felismerte: Erdélyben például értékesebbnek tekintik azokat a vadászterületeket, amelyeken jelen van, hisz természetes szelekciós hatásával egészségesebbé teszi a nagyvadállományt, egyben izgalmasabbá, nagyobb kihívás-sá a cserkelést is, mivel a ragadozóhoz szokott vad éberebb. A kóbor kutyáknak nemcsak vetélytársa, hanem egyenesen pusztítója a farkas: ahol megjelenik, onnan a kóbor ebek eltűnnek. Úgyszintén visszaszorítja kisebb testű, vadon élő rokonait, a vörös rókát és az aranysakált, melyek elszaporodása ma (és várhatóan a jövőben is) gondot okoz hazánkban. A háziállat-állományra a farkas ott jelent veszélyt, ahol a jószágot hagyományos módon, a szabadban tartják és legelte-

tik. Eerre azonban megvan a bevált recept: a villanypásztor, illetve a rémzsinórral ellátott kerítés mellett a nagytestű nyáj-őrző kutyák alkalmazása, melyekből hazánk két bejegyzett, nemzetközileg elismert fajtával is büszkélkedhet (a hivatalosan el nem ismert tájfajtákon, illetve a számtalan, idegenből hozott, nálunk is tenyésztett pásztorkutyafajta kivételével). A magyar gazdák a „farkasmentes” bő fél évszázad során leszoktak a nagytestű kutyák tartásáról, ami a kuvasz, de legfőképp a komondor létszámának vészes fogyatkozását eredményezte, így az ordas visszatérése e két értékes nemzeti kutyafajtánk számára is mentőövet jelenthet.

MIT ESZIK A TOPORTYÁN?

Apróbb állatok jórészt csak nyáron szerepelnek az étlapján. Különböző vizsgálatok tanúsága szerint táplálékának összetétele a terület adottságaihoz igazodva szerfölött eltérő lehet, ám abban elég következetes, hogy ha egy mód van rá, a csülkös vadat részesíti előnyben. Mint opportunistá ragadozó, a

A farkasfalkák létszámát a köztudatban többnyire erősen túlbecsülik.

Egészséges, vadon élő farkas felnőtt emberre nem támad.

legkönnyebben és legnagyobb mennyiségben hozzáférhető zsákmányt választja, így az adott terület vadállományától függ, hogy történetesen melyik faj képezi leggyakoribb zsákmányát. A tapasztalatok szerint a kifejlett vaddisznót nem szívesen támadja meg, de a malacokból kivesszi a vámot. A sűrűbben lakott területeken óhatatlanul megtámadja a háziállatokat, akár a kóborló kutyákat is, ám néha a döggutakból szerez élelmet, sőt, étlapján a konyhai hulladék is szerepelhet. Selejtező hatása abból fakad, hogy a legkönnyebben elejthető prédát választja, tehát előnyben részesíti a gyengébb, beteges példányokat. Ha viszont ilyet nem talál, az egészséges vaddal is elbánik, s ott, ahol a vadászok elvégzik helyette a selejtezést, minderre rá is kényszerül.

AHOL AZ ERDŐ VÉGET ÉR

A környező országok közül Románia és Szlovákia rendelkezik jelentős farkasállománnyal. A Magyarországra visszatelepülő példányok a szlovákiai perempopulációból származó állatok voltak, hiszen itt a hegyek, erdők a határon átnyúlva összefüggő területet alkotnak, ahol az új territóriumot kereső farkasok zavartalanul és észrevétlenül mozoghatnak. Ennek tudható be a hazai farkasállomány „pulzálása” is az elmúlt évtizedekben: az ide érkező falkák hosszabb-rövidebb tartózkodás után visszahúzódtak a határon túlra, vagy folyamatosan ingáznak a két ország között. A farkas hazai megtelepedése szempontjából a legnagyobb problémát épp e peremhelyzet jelenti. Legszívesebben a 400-500 méteres tengerszint feletti magasságban zsákmányol, középhegységeink tehát ideális környezetet kínálhatnak neki. Ám ahol véget érnek a viszonylag nyugodalmas hegyek és erdők, onnan az új otthont kereső majdani fiatalok már csak a sűrűn lakott Alföld irányába tudnak terjeszkedni. A rónán azonban nagyobb eséllyel kerülnek konfliktusba az emberrel...

A farkas ránk való veszélyességét a mai napig erősen eltúlozzák, amiben szerepe lehet annak is, hogy a magyar lakosságnak fél évszázadon keresztül gyakorlatilag nem volt dolga hús-vér ordással: ismereteit a legendákra, babonás hiedelmekre és gyermekmesékre alapozta. Valójában az embernek jóval kevesebb oka van rettegni a teliholdkor felhangzó távoli farkasüvöltéstől, mint a toportyánnak a puskák vagy a láncfűrész zajától.

MIKOR TÁMAD?

Nincs hitelt érdemlő adat (Európából legalábbis) arra vonatkozóan, hogy egészséges, vadon élő farkas saját jószántából felnőtt emberre támadott volna, de:

- vannak adatok arról, hogy megtámadott magára hagyott gyereket;
- a mesterségesen, fogságban nevelt farkas elvezítheti a gátlásait;
- veszett ordasok ember elleni támadásai előfordultak a múltban;
- sarokba szorítva, önvédelemből minden állat támadhat.

A FARKAS NEM KUTYA!

Számos összehasonlító kutatást végeztek a farkas és a kutya viselkedésével kapcsolatban. Ezekből világosan kiderül, hogy a néhány napos korától mesterségesen, cumisüveggel nevelt farkaskölyök sem viselkedik kutyaként. Másképp zajlanak le a szocializáció folyamatai, hamarabb lezárul a bevésoedés időszaka, s nem alakulnak ki azok a szabálykövető viselkedésminták, melyeket a kutya felvett az emberrel közös evolúciója során.

FALÁNK, FEKETE...

A mesék gyakran „falánk, fekete” toportyánt emlegetnek, ami azért meglepő, mert Európában gyakorlatilag nem élnek a szürke ordastól eltérő színváltozatok (ellentétben Észak-Amerikával, ahol a fehértől a valóban feketéig sokféle színű farkast találunk). Hogy mégis feketére „festik” állatunkat, annak oka az lehet, hogy e szín a gonoszsgót, a sötét erőket szimbolizálja. Falánkknak csakugyan falánk a farkas, hiszen egy ültő helyében akár 8-9 kg táplálékot is képes felfalni, ám ennek egy részét később visszaöklendezi a kölykeinek, s egy amerikai felmérés szerint évente kb. 15-19 alkalommal (vagyis hozzávetőleg másfél havonta) zsákmányol nagyvadat.

MEKKORA A FALKA?

A farkasfalkák méretét a köztudatban jobbra erősen eltúlozzák. Az ordasok valójában kis, családi közösségekben élnek, ahol a szülőpár mellett még egy-két (általában rokon) felnőtt segít a 3-4 kölyök felnevelésében. Nagyobb, akár 20 fős, ideiglenesen összeverődő falkák főleg télen alakulhatnak ki, s elsősorban azokon a helyeken (pl. Észak-Amerikában), ahol olyan hatalmas testű zsákmányállatok élnek, mint a bölény vagy a jávorszarvas, melyek elejtése nagyobb összefogást kíván.

VÉRFARKAS VAGY FARKASEMBER?

A farkasemberek legendája minden bizonnyal a veszettség tüneteire vezethető vissza, mivel a veszett állat által megmárt ember maga is önkontrollját veszti, dühöngő fenevaddá válik (bár ez a teliholdtól független). A farkasember helyett manapság gyakorta használt vérfarkas elnevezés valójában az angol *werewolf* téves magyarra fordítása. Tudniillik a hasonló hangzás ellenére a *were* az óangolban nem vért, hanem (feltehetően a latin *vir* szóból származtatva) felnőtt férfit jelent.

Két nemzeti park – két világ

Vadlesen Tanzániában

Ez év januárjában hatodmagammal Tanzániába utaztam, hogy társaimmal együtt meglátogassam az ország két nagy vadvédelmi területét. Fehér kísérőnk ezúttal is – akárcsak előző dél-afrikai utunkon – a jeles szafarivezető, ornitológus és fotográfus, Remo Engelbrecht volt, akinek kísérője – egy zömök, fekete férfi – Basco néven mutatkozott be, s akiről útközben kiderült, hogy szintén kiváló ornitológus.

Útvonalunk Budapest–Isztambul–Dar es Salaam volt, hogy végül Tanzánia legnagyobb városának repülőterére érkezve, nyolcunk és a nyolc emberhez tartozó csomagok szállítását egy terepjáró Toyotára bizzuk. A kocsii így már nem tűnt oly tágasnak, mint elsőre látszott, mert bőven jutott holminkból a tetőcsomagtartóra is.

Nagyjából hajnali 5 óra volt, mikor egy gyötrelmes, repülőgépen töltött éjszaka után elindultunk a Ruaha Nemzeti Park felé, hogy tizenhárom és fél óras autóút után eljussunk a park egyetlen szálláshelyéig, a Ruaha River Lodge-ig. Utunk utolsó – körülbelül 70 kilométeres – részét már földúton, sötétben kellett megtennünk, ami vagy két óránkba telt, s ez végképp kimerített bennünket. Ráadásul – a rövid esőzések időszakának megfelelően – zuhogott az eső, így szállásunkon bizony hűvös volt.

Másnap hajnalban már egészen más színben láttam a világot, amikor a hegyoldalban elhelyezett lodge teraszáról végignéztem az alattunk elterülő, végtelennek tűnő őserdőn, ahol – legalábbis az útikönyvek szerint – igen sok elefántot, a lóantilopok mindkét fajtát, a fekete és a fakó lóantilopot, nagy kudukat és hiénakutyákat lehet megfigyelni. Különösen az utóbbi fajra voltam kíváncsi, mellyel eddigi afrikai útjaim során még egyszer sem hozott össze a szerencse. De az állítólag itt megfigyelhető 571 madárfaj is biztató adatnak tűnt.

IGAZI MADÁRPARADICSOM

A Tanzánia déli részének közepén fekvő, a Ruaha folyóról elnevezett, 20226 négyzetkilométer kiterjedésű, nagyrészt esőerdővel borított Ruaha National Park Afrika egyik aránylag kevésbé látogatott nemzeti parkja.

Az itt töltött három nap madármegfigyelései megfelelték a várakozásomnak, mert tizennégy olyan fajt azonosíthattam be, amelyet most láttam először. Ezek közül első helyen kell említenem a ruahai tokót (*Tockus ruahae*), amely a huszonhét afrikai szarvascsőrű madár közül csak itt fordul elő, s igen előzékenyen már az első napon megjelent szállásunk terasza előtt. E madár fejtetője és szemgyűrűje fekete, s a *Tockus* nemre jellemző hatalmas, vörös csőrének alsó kávája a tövén szintén fekete.

Gyakran bukkant fel autónk előtt a vörösnakú frankolin (*Pternistis afer*), valamint rokonainak néhány példánya is.

A szürke lármasmadarat (*Corythaixoides personatus*) itt láttam először, s mondhatom, ezek a kisebb csapatokban járó madarak sem tagadják meg nevüket: egyfolytában zsvajognak.

A gyors röptű, villás farkú, fehér alapon feketén csíkozott mellű és hasú, vöröses fejbűbű, narancssárga farcsikú abesszin fecske (*Cecropis abyssinica*) a vizes élőhelyek lakója. Azt is megállapíthattam, hogy a zászlósfarkú szalakóta (*Coracias spatulatus*) – fehér szemsávjától és a végén kiszélese-

dő, villás farkától eltekintve – a mi szalakótánkra hasonlít. A színpompás afrikai gyurgyalagok egy újabb fajával, a felül- nézetben világoszöld, fekete szemsávú, vörös torkú és kék hasú perzsa gyurgyalaggal (*Merops persicus*) is megismerkedtem, ám talán a legnagyobb élményt két, először megfigyelt papagájfaj jelentette, hisz Afrikában eddig csupán három papagájfajt sikerült megfigyelnem.

Most a kalitkamadárként is ismert álarcos törpepapagáj (*Agapornis personatus*) kisebb csapatát láttam a földön csipegetni. Mellesleg az afrikai törpepapagájok nyolc fajtát angolul lovebirdnek, azaz szerelemmadárnak nevezik. Nevüket onnan kapták, hogy a párok összetartanak, gyakran ücsörögnek egymás mellett, s ha egyikük felszáll, a társa menten követi. A másik újonnan megfigyelt papagájfaj Meyer aranyosvállú papagája (*Poicephalus meyeri*) volt, amelynek szürke a háta, szárnya és feje, a vállán világító sárga folt van, a hasa pedig világos zöldeskék.

Az emlősmegfigyelések közül a legérdekesebb az a hét (!) lapátfülű kutya (*Otocyon megalotis*) volt, melyeket egyazon délután egy félórán belül láttunk. Először két példányt, aztán hármat, majd ismét kettőt. E szürkés-barnás színű, világosabb foltokat

Kovács Zsolt felvételei

Többször is találkoztunk lapátfülű kutyaival.

Fotó: Shutterstock

Az álarcos törpepapagáj, bár Európában elterjedt díszmadár, igazi lénye csak természetes közegében bontakozik ki.

és a két szeme fölött vízszintes sávot viselő, igen nagy fülű állat egyik különlegessége az, hogy a teljes fogsora 46–50 fogból áll, ami a szárazföldi ragadozók között a legtöbb. Fogazata a rovarvőkéhez – például a mi sününkéhez – hasonló, mert első sorban rovarokkal és apró emlősökkel táplálkozik.

A nagy Brehm, Fritsch G.-t idézve, ezt írja róla:

„Az Oranje folyótól északra a bozótos magas steppék a kedvenc tartózkodási helye, a telepítvényeken és felső Natal területén ez idő szerint száma gyérül. Nappal többi rokonához hasonlóan a sűrűségben rejtőzik vagy a földimalactól kiásott termita építményekben húzódik meg, éjjel szertebarangol, s ilyenkor szájalmasan hangzó panaszkodó hangot hallatva, a tábortüzet is megközelíti. Apró állat, állati hulladékok, különösen a vándorsáskák alkotják táplálékát, amelyeknek vonulását a nagy tűzokok, varjak és kis sólymok társaságában hűségesen követi.”

A fentiek alapján elmondható hát, hogy különleges szerencsénk volt, amiért nappal láthattuk a lapátfülű kutyaikat, s rá-

adásul mindjárt hét példányt. Különös, hogy ugyanezen a napon nem kevesebb, mint húsz (!) panyókás sakált is megfigyeltünk. Csaknem ugyanilyen meglepő volt, hogy harminc-negyven vízilovat napközben, a szárazföldön vehettünk szemügyre, amelyekből mintegy húsz példány néhány száz méterre legelt a Ruaha folyótól.

SELOUSRÓL ELNEVEZVE

Következő úti célunk a híres vadászról és természetvédőről – Sir Frederick Selousról – elnevezett, Délkelet-Tanzániában fekvő Selous National Park volt, mely a maga 54 600 négyzetméterével akkora, mint Magyarország területének a Dunától keletre fekvő része.

A Wikipédia szerint oroszánok, vízilovak és krokodilok mellett Afrika legnagyobb elefánt- és vadkutya-populációját, hatalmas kafferbivalycsordákat, sok nagy kudut és tehénantilopot lehet itt megfigyelni, „nagyobb számban, mint bármely más afrikai vadrezervátumban”, s ez a fekete kontinen-

sen „az egyik legnagyobb faunataralék”. Nos, ebből mi alig tapasztaltunk valamit, pedig négy napon át róttuk szafari-autónkkal a nemzeti parkon belül a kilométereket. Mondjuk ki: a Selous National Park nagy csalódást okozott.

Már az gyanús volt kissé, hogy ehhez az állítólag nagyhírű területhez olyan földút vezetett, amely alig volt járható, s amelyen szemlátomást napok óta egyetlen jármű sem haladt át, a park bejáratánál pedig hosszú időbe telt, míg elő lehetett keríteni valakit, hogy nyissa fel nekünk az ott lévő sorompót. Mint megtudtuk, a komoly vendégek a park közepén lévő kisrepülőgép-leszállópályára szoktak érkezni. „Komoly vendégek” alatt elsősorban a vadászokat kell érteni, mert a Selous egyik távolabbi részén állítólag ma is lehet vadászni. („Különös nemzeti park az ilyen!” – gondoltam.)

Külön örömet okozott, hogy egy újabb papagájfajt – a barnafejű papagájt (*Poicephalus cryptoxanthus*) – is besorolhatam a Ruahában megfigyelt két másik faj mellé.

Egy délután épp sátrunk előtt szunyókáltam, mikor fülsértő rikácsolás hívta fel magára a figyelmemet. Először holmi majomra gondoltam, ám látnom kellett, hogy a hang egy feltűnően sárga csőrű, de gyönyörű, lila-kék-rozsdaszín madártól származik, amely röptében a mi szalakótánkra hasonlít. Nem is tévedtem, mert a madárhatározót elővéve, azonnal megtudtam, hogy a diszsonáns hangok egy, az európai szalakóta rokonságához tartozó fajtól, az úgynevezett lilatorkú csörgőmadártól (*Eurystomus glaucurus*) származtak.

Egy szép, napsütéses délután hajókiránduláson vettünk részt a Rufiji folyón és annak egyik mellékágán, amely hajóút során

A haranggém az árnyékot adó, szétterített szárnyai alatt összegyűlő halakkal táplálkozik.

Szállásunk, a Rufiji River Camp – mint neve is mutatja – a hatalmas Rufiji (Rufidzsi) folyó mellett volt, s a 70 kilométer alatt, míg a park bejáratától eljutottunk odáig, volt időnk szemügyre venni azt a biotópot, melyben a vizes élőhelyek, a szavannás részek és a zárt erdőségek váltakoztak. A helyszín tehát ideálisnak látszott, ám ami rögtön feltűnt: a park bejáratától legalább 10-15 kilométernyi távolságig a vadak szokatlanul félnékek voltak, s ahelyett, hogy – mint más afrikai nemzeti parkban – néhány méternyire bevárták volna autónkat, már 50-60 méterről észvesztve menekültek. Egyelőre semmi mást nem láttunk, csak zsiráfokat és impalákat. Akkor még nem tudtuk, hogy itt-tartózkodásunk négy napja alatt mindez alig fog változni.

A Selous National Parkról azt lehet olvasni az interneten, hogy a területén 450 madárfaj él. Én magam tizenöt olyan madárfajt figyeltem meg itt, mellyel korábban még nem találkoztam. Az érdekesebbek közé tartozik egy kis termetű frankolin, a Coqui-frankolin (*Peliperdix coqui*), valamint egy gyönyörű, vörös fejű és farkú apró pintyféle, a kis bíborasztrild (*Pyrenestes minor*).

ismét csak számomra új madárfajokkal ismerkedhettem meg. De itt láttam először halászni a sötétszürke haranggémet (*Egretta ardesiaca*) is, mely arról kapta nevét, hogy szárnyait harang formában a nyaka és feje köré terítve halászik: tudniillik a kis halak az általa teremtett árnyék alá igyekeznek.

A Rufiji folyó körülbelül tíz méteres magasságú partfalai a gyurgyalagoknak eszményi fészkelőhelyet kínálnak, így két új fajt is sikerült megfigyelnem, a fecskefarkú (*Merops hirundineus*) és a fehérfejű gyurgyalagot (*Merops bullockoides*).

HOL VANNAK AZ ÁLLATOK?

Azonban – mint fentebb említettem – emlősök tekintetében a Selous National Park csalódást okozott, elsősorban nem is a látott példányok száma, hanem a szegényes biodiverzitás, a kevés faj miatt. Az intenzív vadmegfigyeléssel töltött négy nap során mindössze a következő emlősöket láttuk: először is, két rövidfülű galagót sötétedés után, a táborunk fáin. Továbbá két párzó oroszlánt és egy nőtényt három kölyökkel, melyek közül az egyik szemlátomást „mostohagyerek” volt,

mert míg két testvére mohón szopott, addig ő anyjától két-méternyire összegömbölyödve aludt. E kis állatot valószínűleg halálra ítélték a testvérei, sőt az anyja is. Az oroszlanok között egyébként magas a kölykök halálozási aránya. Jó esztendőben – egy erős falka védelmét és bőséges táplálékot élvezve – „csak” a kölykök tíz százaléka hullik el, mielőtt elérné az egyéves (!) kort, míg rossz körülmények közt akár nyolcvan százaléka is elpusztulhat.

Egy karcsú mongúzt és hozzávetőleg tizenöt zebramongúzt is megpillantottunk. A terület egyik legjellemzőbb állata a zsiráf volt, egyetlen délelőtt hetvenöt zsiráfot figyeltünk meg.

Láttunk még – összesen – három elefántot, ami meglepő adat ahhoz képest, hogy a Selous National Park reklámja sze-

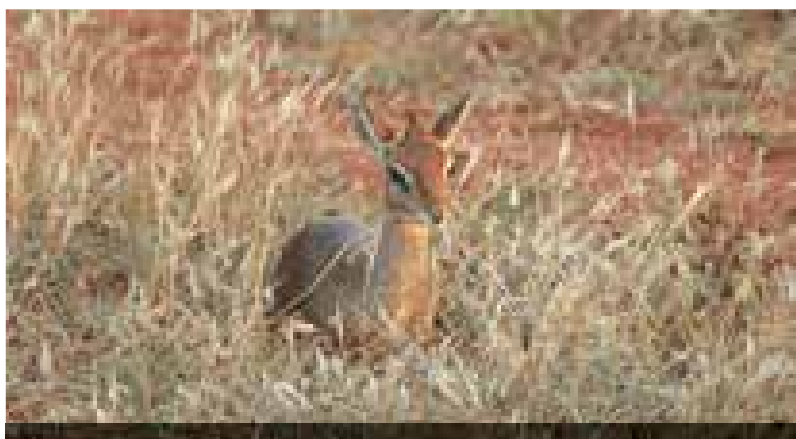
3) A „trófeás vadak” hiányoznak, illetve csupán nőstény egyedeik láthatók kis számban.

4) Azok az állatok, melyek nem célpontjai a vadászoknak – ilyen például a zsiráf – túl nagy számban fordulnak elő.

A fentieket persze néhány évvel cáfolni is lehet. Első helyen azzal, hogy a fél magyarországnyi területnek csak kis részét járhattuk be, s ráadásul olyan időpontban, amikor az esőzések miatt megoszlik a vadállomány, hiszen mindenütt talál ivóvizet. (A felázott talajban kétszer is megfeneklett az autónk. Kimentése már csak azért sem volt könnyű, mert mobiltelefonunk a térerő hiánya miatt nem működött, s a véletlenül arra járó szafarikocsik – talán elvből? – nem hordtak magukkal vontatókötelet, mint ahogy az a mi autónkban sem volt.)

A lilatorkú csörgőmadár fülsértően rikácsol.

A nyúlmeretű dikdik antilopot alig lehet észrevenni a száraz fűben.

A varacskos disznó mindkét nemzeti parkban gyakori.

Víziantilop. A Selous Nemzeti Parkban szinte csak nőivarú antilopokkal találkoztunk.

rint Afrika (egyik?) legnagyobb elefántpopulációja él itt. E három példány is egy tehénből és két – különböző életkorú – borjából állt, melyek szokatlanul riadt agresszivitással fogadták közeledésünket.

Néhány feltűnően sűrű csíkozású zebrát is láttunk, továbbá varacskos disznókat, öt-hat nagykudu-tehenet és ugyanennyi nőstény Defassa-víziantilopot, valamint rengeteg impalát.

ZÁRSZÓ HELYETT

A fenti kép alapján le kellett vonnom a következtetést; ez a terület olyan mértékben zavart, hogy nagymérvű orvvadászatra lehet következtetni. Állításomat négy tényezőre alapozom:

- 1) Jóval kevesebb állatfaj, bizonyos fajokból pedig kevesebb példány látható, mint azt a terület normális ökoszisztémája indokolná.
- 2) Az állatok egyes területeken jóval félnékebbek – míg az elefántok agresszívebbek –, mint ahogy az a nemzeti parkokban megszokott.

Ellenérv lehet az is, hogy a „hatalmas kafferbivalycsordából” ötven-hatvan példányt mi is láttunk. Igaz, távol, a folyó túlsó partján...

Ami viszont igaz: krokodilok és vízilovak szinte számlálatlanul voltak a Rufiji folyóban. Utóbbiak hangját naphosszat hallottuk, sőt egy este a vacsoraasztaltól láthattuk, hogy néhány méterre tőlünk egy víziló is épp vacsorázik, táborunk fűvét legelve.

Utóirat:

Megtetszett egy utazási iroda remek mottója, mely így szól: „Fedezd fel afrikai lelkedet!” Én már fölfedeztem, de van, amit azért képtelen vagyok megszokni a fekete kontinensen. A lassúságot (persze tudom: *pole, pole* / nyugi, nyugi!), a vontatókötelek hiányát és azt, hogy Dar es Salaam repülőterén a hat magyar három fényképezőgépéből kettőt elloptak (az enyémet is).

Táborozások a Dél Keresztje alatt – 1.

Kalandozás kánikulában

Távoli tájakkal ismerkedni, soha nem látott növényekkel, állatokkal természetes környezetükben találkozni – minden természet iránt érdeklődő ember számára nagy élmény. S ha ezt az élményt még a hasonló érdeklődésűekkel is meg tudjuk osztani, akkor a dolog kezd „hasznossá” válni. De a „hasznot” akár meg is lehet sokszorozni, ha az utazásból néhány kézzel fogható értéket haza tudunk juttatni, hogy velük közgyűjteményeink kultúrkincsét gyarapíthassuk. E gondolat adta a szikrát az ötlethez, s ennek jegyében kezdtünk el tervezgetni egy magyar rovarászexpedíciót Ausztráliába. A terv valóra vált, s az elmúlt év novemberében kezdetét vehette gyűjtőutunk, melynek eredményével a Magyar Természettudományi Múzeum rovargyűjteményeit kívántuk gazdagítani.

Szemadám György felvétele

Az éjszaka csendjét a békaszájú madár fel-felerősödő hangja töri meg. Mintha csak egy láthatatlan karmester intett volna az erdei zenekarnak, egyre-másra megszólal az ósvadon többi lakója is. A kakukkbagoly (*Ninox novaeseelandiae*) hangját még csak felismerjük, ám a legtöbb rejtélyes hang gazdájának nevét csupán találgatjuk, holott két tapasztalt madarász is van csapatunkban: Szemadám György festőművész, író és Kovács Zsolt, magazinunk főszerkesztője. Én magam pedig már vagy fél évszázada járom az ausztrál vadont, illene mindent tudnom. De úgy látszik, még ennyi idő is kevés, hogy az ember mindent megtanuljon, s kétséget kizárva meg tudja nevezni az éjszakai őserdő valahány neszének gazdáját.

Sáfrány József – legtöbbször számára csak Safi –, a számtalan expedíció veterán dokumentumfilmese már az igazak álmát alusza. Ha nincs elég fény a kamerája számára, akkor ő szolgálaton kívülre helyezi magát...

Terebélyes eukaliptuszfa-óriásokkal körbevett kis tisztáson táborozunk, a Coricudgy vadonában. Fölöttünk koromfekete, felhőtlen égbolt feszül milliárdnyi, sziporkázó csillagával. Gyuri próbálja megnevezni az ismert csillagképeket, de hát azokat, melyeket ő ismer, bizony az északi félteke égboltján felejtette. Ezek itt a déliek, melyek egy európai számára legfeljebb csak képről ismeretesek. Keresgéljük a Dél Keresztjét, de talán még korán van, később majd jobban látszik. Igyekszem leplezni, hogy fogalmam sincs, hol kellene keresnünk; sebj, van helyette sok más.

Lassan mi is nyugovóra térünk, hosszú út áll már mögöttünk, vagy 350 km-re vagyunk sydney-i kiindulópontunktól. Az út jó részét poros, kátyús földúton tettük meg, próbára téve kocsinkat, egy Suzuki Vitarát, a mögé kapcsolt, rogyásig pakolt utánfutóval. Eddig minden jól alakult.

S amikor egy óra múlva kidugom fejemet a sátorból, teljes pompájában ott ragyog táborunk felett a Dél Keresztje is. Rendben, még megvan – megnyugodva alszom tovább...

KENGURUK A FARMON

Utunk következő állomása Glenrock. Ezen a megyényi birtokon főleg szarvasmarhákat és lovakat tartanak, természetesen az Ausztráliában szokásos módon, vagyis ridegen. A jószág itt pásztor nélkül él az óriási legelőkön, melyeket drótkerítésekkel parcellákra oszt a gazda. Amikor a csorda leleget a fű java részét, átterelik egy másik parcellába, aztán egy harmadikba – és így tovább. Az állatok jóformán csak az ilyen terelések alkalmával (meg hát a végső befogáskor) találkoznak emberrel. Az ellés is emberi beavatkozás nélkül zajlik, a borjakat nem választják el, mint ahogy a fejőstehén fogalma is ismeretlen az ilyen farmokon. Bizony, furcsa látványt nyújt az akár 10-15 ezer marha tulajdonosa, amikor tejet vásárol a legközelebbi falu szatócsboltjában!

De mi nem a tehének miatt jövünk Glenrockra. A birtok – lévén része a Nagy Vízválasztó-hegységnek – hegyes-dombos, vadregényes táj. A hajdani tarvágásokkal létrehozott legelőket sűrű, bozotos erdők váltogatják, kellő menedéket nyújtva kü-

lönböző kengurufajoknak. A leggyakoribb ezek között a szürke kenguru (*Macopus giganteus*), amely nem okvetlenül óriás – mi több, az igazi nagy, 180 cm-nél is magasabb hímek meglehetősen ritkák erre felé. Egy másik nagy faj, a hegyi kenguru (*Macopus robustus*) – melyet *euro*-nak (ejtsd: júró) is neveznek – szintén gyakori itt. A hím bundája a hátán sötét, majdnem fekete, míg a nőstény szőrzete jóval világosabb, vörösbe hajló barna. Más, kisebb fajok is élnek a területen; mihelyt magunk mögött hagyjuk a menedzser házát, már meg is pillantjuk az első példányokat.

Madárban sincs hiány: Zsolt és Gyuri nem győzi jegyezni, hány fajjal találkozunk. Papagájból látunk legalább 3-4 fajt, egyik szebb, mint a másik. A rózsakakaduk (*Eolophus rosei-*

a földre. Ezek elé jön a kétkörtés ultraibolya-lámpa állványa, és egy kicsit messzebb a benzínmotoros áramfejlesztő. Szakad rólam a veríték, mire elkészülök, noha nem megerőltető munka.

Vacsoraidő van, Safi magára vállalja a szakács szerepét, mondván, hogy ezt általában ő szokta csinálni. Aprít hagymát, fokhagymát és minden mást, ami a keze ügyébe kerül, aztán vízben megfőzi: ez a vacsora. Szerencsére mindenki éhes, de kötelezzük őt, hogy a maradékot neki kell megennie – reggelire!

Zsolt rövid madármegfigyelő sétára indul, ám madár helyett egy jókora mérges kígyóval (vöröshasú feketekígyó – *Pseudochis porphyriacus*) találkozik. Úgy tűnik, a kígyó nem akar

A hegyi kenguru hímje sötét színéről és viszonylag nagy fejéről könnyen felismerhető.

Kovács Zsolt felvételei

Gyakran találkozunk meglepően bizalmas szürke kengurukkal.

capillus) néha egész közel engednek magukhoz, elmélyülten csipegetik az itt-ott fellelhető friss füvet. Mert bizony az ilyesmi most ritka erre felé; iszonyú szárazság idején, rekkenő hőségben érkezünk.

Táborunkat egy nyeregben állítjuk fel. A kocsink légkondicionált menedékét elhagyva, az irdatlan hőség szinte fejbe ver: a hőmérő higanyszála 45 Celsius-fokot mutat – árnyékban! De hol van itt árnyék? A ritka lombú eukaliptuszok nem nyújtanak védelmet a perzselő napsugarak ellen. A sátorba sem érdemes menekülni, így aztán nincs más hátra, csak várjuk a naplementét.

Rovargyűjtésről szó sem lehet, mert a mindenütt jelen lévő legyeken és a harapós hangyákon kívül a rovarfauna egyszerűen eltűnt. Még a kövek vagy korhadó fatörzsek alatt sem lelünk rovarokat, pedig „normális” körülmények között e helyeken mindig akad valami érdekesség a bogarász számára. Nem csodálkozunk a dolgon, mert minden száraz, még a talaj mélyebb rétegeiben is. De azért erőt veszek magamon, s felállítom az éjszakai gyűjtéshez szükséges felszerelést. A két fa közé feszített kötélre lepedő kerül, egy meg alá,

közelebbi ismeretséget kötni, mert villámgyorsan elszelel a száraz bozótban.

Közben alkonyodik, a hőmérséklet is csökken. De tán egy kicsit túl gyorsan? Meglepve látjuk, hogy a szemhatáron sötét felhők gomolyognak, s épp felénk sodorja őket a fölkerekedő szél. Pillanatokon belül felettünk vannak, és már el is eredt az eső, nagy, kövér cseppekkel. Szép zuhany zúdul ránk, ami nem is rossz – csak hát ez a ma esti rovargyűjtésnek is véget vet, mielőtt elkezdhetnénk volna. Lepedőnk, lámpánk is majdnem elázott, alig tudtuk összekapkodni őket, szerencsére még időben.

A „MINISÁRKÁNYOK” BIRODALMÁBAN

Másnap reggel, mintha az eső nem is zuhogott volna, továbbra is csontszáraz a talaj. A hőség is jelenkezik; mindazonáltal úgy döntünk, maradunk még egy napig, mert a vidék tartogat számunkra – no meg Safi kamerája számára is – egy-két érdekességet.

Meglátogatjuk az egyik mély völgyben csörgedező patakot. Reménykedünk, hogy talán megleshetünk egy kacsacsőrű

Készül a film: Sáfrány József, Szemadám György és Dr. Hangay György

A rózsakakadu Ausztrália egyik leggyakoribb papagájfaja.

A vízi agámák a patakokban szép számban tanyáznak.

Kovács Zsolt felvételei

A szerző felvétele

emlőst, hiszen a különös állat itt is honos. A tojást tojó, de kicsinyét mégis szoptató kloákások közé tartozik e rendhagyó teremtmény, melynek legközelebbi – és egyetlen – rokona a hangyászsün. Kinézet szempontjából két különböző lényt szinte el sem lehetne képzelni. Míg a kacsacsőrű emlős, víziállat lévén, sima szőrű, mondhatni „áramvonalas” küllemű, addig az hangyászsün egy kizárólag szárazföldi éllethez idomult, lomha mozgású, tüskés gombóc. Ennek ellenére mindketten tojás formájában hozzák világra ivadéukat, s a tejükön nevelik fel.

A patakban ezúttal alig csordogál víz, a nagy szárazság itt is érződik. Partján azonban egy megtermett varánusszal találkozunk. Nemigen fél tőlünk, pedig egyre közelebb lopózunk hozzá fényképezőgépeinkkel, és Safi is a kamerájával. Előbb-

utóbb azért megunja a dolgot, s nagy komótosan felmászik egy fára.

Ahol víz van, ott rendszerint vízi agáma (*Physignatus lesueurii*) is akad. E várakozásunkban sose csalatkozunk: most is látunk belőlük eleget. Szép, méretes példányok is felbukkan-
nak közöttük, őslényszerű külsejük az ember előtti időket juttatja eszünkbe. Az ivarérett, nagy hímek melle vörös, amit szívesen mutogatnak, gondolván, hogy így elnyerhetik a nőstények kegyét.

A rovargyűjtés ezen a napon sem hoz számottevő eredményt. El is határozzuk, hogy összecsomagolunk, s folytatjuk utunkat észak felé, a csapadékban gazdagabb vidékek irányába...

DR. HANGAY GYÖRGY

ADDIG JÁR A HANGYA...

Érdekes megfigyelés számol be egy borneói kancsóka faj és a zsákmányául szolgáló hangyák évmilliók óta játszott sakkpartijáról. Első pillantásra a növény tűnik nyertesnek. A rovarésztesztő kancsóka életében vannak olyan szárazabb periódusok, amikor viszonylag veszélytelenül dézsmálhatják a hangyák a csalinak felkínált nektárt. Módosult levélkelepcejük ilyenkor nem elég sikos. Ám az eredmény végül az, hogy a felderítőik illatösvényén közlekedő hangyák az időközben sikossá, fogóssá váló csapdához jóval nagyobb számban térnek meg, mint tennék, ha a növény azonnal ölhetne. Mármint a vizsgált faj az időjárástól függetlenül is aktiválni tudja kelepcejét – mintegy „tudatosan” átejtve a rovarállamot. A kutatók ugyanakkor rámutattak, hogy adott esetben a hangyák több nektárt tudnak így kihordani a növényből, mint amennyi energiát birodalmuktól a dolgozók pótlása igényel. Már nem is tűnik rossz lépésnek a gyalogáldozat. Mindehhez hozzátehetjük: a kancsóka nagyobb szüksége van a rovarokból származó nitrogénre, mint az elcsent nektár cukraira. Következésképp – legalábbis egyelőre – nincs vesztes...

(Forrás: richpoi.com)

Buzás Balázs felvétele

ELMENT A LEPKÉK SZERELMESE

Magazinunk 2014/3. számában mutattuk be a káprázatos Újpesti Lepkémúzeumot, melynek megálmodója, létrehozója és tulajdonosa, Juhász György ez év január 2-án elhunyt. Juhász György 1945. március 4-én született Újpesten. Tizenöt évesen a szintén híres lepkész, az akkor már idős Bezsilla László tanítványa lett. Több egzotikus expedícióban vett részt, melyek gyűjtései adták 2003-ban megnyitott múzeumának alapját.

A „LEGKEMÉNYEBB” MADÁR

Az indiai ludak akár 7-8 ezer méter felett is megfigyelhetők, amint kitaróan repülnek. Olykor sok-sok órán át, hátszélre és vitorlázásra fittyet hányva, emelkednek ilyen magasra. Kőkeményen csapkodnak szárnyaikkal a ritka levegőben. Itt a visszafogott felhajtóerőn túl a tengerszinten megtalálható oxigén csupán 10%-át találják e korántsem apró természetű madarak! A vándorlás ösztöne vezeti őket, s fogadjuk el, hogy szerintük a Himalája csúcsai fölött vezet a legrövidebb út. Kérdés, miért teszik ezt oly módon, hogy hatalmas magasságokba küzdve testüket, lesiklanak, majd ismét fölemelkednek, hogy újra alábukjanak. Kutatóik felvetése szerint annyira a szárnyalás határain egyensúlyoznak, hogy azt lehetetlen huzamosabb ideig tartani. Mivel már 6000 méterre tarthatatlan, inkább feljebb vergődnek, majd a lesiklások közben pihennek kicsit...

Az indiai lúd időnként hazánkban is felbukkan, ám ezek a példányok valószínűleg fogságból szökött madarak, ugyanis az mme.hu szerint a Skandináviában és Hollandiában félvadon fellelhető állományok nem önfenntartóak.

Balogi Zoltán felvétele

KAZAH ÖLEB

Kazahsztánban egyre népszerűbb a házörző gyanánt nevelt farkas. Az egyik tulajdonos kedvencéről alkotott véleménye a kezes jószág képét idézi; az állatot rendszeresen sétáltatja is a faluban. Mindezt televíziós interjúban tárta a lakosság elé. A talán ugyanitt megkérdezett szakértő véleménye szerint az új hóbort könnyen eredményezhet tragédiát. Magyarán a farkas nem esett át a háziasítás szűrőjén, ahogy a legtöbb gazdag kazah sincs fölvértezve etológiai iránymutatásokkal, miként ossza meg privát és társadalmi szféráját egy csúcsragadozóval. Ilyen veszélyforrást a farkas és az ember természetes egymás mellett élése nem tartogat. Remélhetőleg a farkaskölykök 500 dolláros áránál és ordas hírénel erősebb fékek is gátat vetnek majd az új szokásnak. És itt nem csak az esetleg megmárt falubelieket féltjük... (Forrás: MTI)

Őstulok? Heck-marha?

Néhány tény a „náci tehenekről”

Az emberiség korai kultúrtörténetének egyik legfontosabb momentuma az állatok háziasítása volt, ami alapvetően hozzájárult mai modern világunk kialakulásához. Ebből a szempontból a szarvasmarha kiemelkedően jelentős szerepet játszott, így háziasításának pontos megismerése mindig témája volt az e szakterülettel foglalkozó tudományoknak.

Mára biztosan tudjuk, hogy minden jelenlegi házi szarvasmarha az azóta kipusztult őstuloktól (*Bos primigenius* Bojanus, 1827) származik. A korabeli leírásokból, régészeti leletekből, valamint a kőkorszaki barlangrajzok alapján pontosan ismerjük a faj külső megjelenését, viselkedését, elterjedési viszonyait, kipusztulásának, illetve ezzel párhuzamosan háziasításának folyamatát.

Sajnos a fajt nem sikerült megmenteni, utolsó egyede 1627-ben múlt ki, ezzel egyszer s mindenkorra eltűnt a föld színéről. Ugyanakkor az őstulok genetikai állománya nem tűnt el véglegesen, hiszen azt háziasított leszármazottai – különböző szarvasmarha-, illetve zebufajták – részben ma is hordozzák. A genetikusok előtt ismert tény, hogy bizonyos tulajdonságok, évszázadok folyamán történt megváltozásuk ellenére is, lappanghatnak a populációban, azaz különböző (általában recesszív) faktorok formájában jelen lehetnek az állomány örökletes képességében. Ha pedig egyazon ősi törzsfajból származó, de eltérő szerzett tulajdonságokkal rendelkező fajtákat keresztezünk, reaktiválódhatnak a rejtett tulajdonságok a hibridben. A jelenséget „visszaütésnek” hívjuk, az így megjelenő tulajdonságokat pedig „atavizmusoknak”.

EGY TESTVÉRPÁR SZÍNRE LÉP

Ezt a gyakorlati tapasztalatot használták fel a Heck fivérek, Lutz és Heinz, amikor 1920-ban elhatározták, hogy bizonyos ősi tulajdonságokkal rendelkező, valamint azoktól abszolút eltérő, modern házi szarvasmarhafajták célirányos keresztezésével megpróbálják a már kipusztult őstulokra jellemző jegyeket egy fajtában egyesíteni. (E tenyésztési elvet egyébként nem ők találták ki, hanem Otto Antonius professzor, a híres bécsi schönbrunni állatkert igazgatója, aki mindezt „visszakeresztezésnek” nevezte.) A munkát 1921-ben kezdték, és 14 fajtát használtak fel hozzá.

Ismereteink szerint a II. világháború következtében a kísérleti állományok nagy része megsemmisült, s a jelenlegi ún. Heck-marhák elsősorban korzikai, camargue-i és spanyol viador genetikai állományt hordoznak. Ezeket az állatokat természetesen tévedés őstuloknak hívni, épp ezért kitenyésztőik után jobbra Heck-marhának nevezik őket. A politika és az állattenyésztés találkozásának fintora, hogy pont Németországban nem használják e nevet, ugyanis a Heck fivérek ta-

gadhatatlan náci kötődése roppant érzékeny téma. Ők konzekvensen őstuloknak hívják az állatot, annak dacára, hogy ez számukra is nyilvánvaló zoológiai tévedés. A fajta a születése körüli sötét időszak ellenére ma elismert húsmarhafajta, s tenyésztőszervezetei alakultak nemcsak Németországban, ha-

nem Európa-szerte. Tisztán állattenyésztői szempontból magát az „őstulok-visszakeresztést” úgy értékelhetjük, mint az első szintetikus (kompozit) szarvasmarhafajta előállítására tett kísérletet. A II. világháborút túlélő 39 egyedből mára több mint 2000 felnőtt egyedre nőtt az állomány létszáma.

KELL-E NEKÜNK HECK-MARHA?

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy mi indokolja ezt a fejlődést, mi a haszna az említett állatoknak?

Élő példányokon keresztül lehet megismertetni a nagyközönséggel az egykori őstulokra jellemző bélyegeket. A kultúrtörténeti leírásokban még mindig jelen van az őstulok-bőlény problematika (tudniillik ma is rendre összekeverik őket). A két faj egyidejű, külön-külön létezése tudományos tény, s élő – legalábbis fenotípusában az eredetit megközelítő – egyedeiknek bemutatása ennek demonstrálására alkalmas. A ritka fajok védelmének fontossága a már kipusztult fajok példáján keresztül különös hangsúlyt kaphat. Az őstulok története sajnos jó példa arra, hogy az egyszer kipusztult fajok többé már nem regenerálhatók, örökre elveszítettük őket.

A Heck-marha kitenyésztésével egy rendkívül robusztus, az időjárás viszontagságait jól tűrő, emberi gondoskodást nem, vagy csak kismértékben igénylő marhafajta született. Ezt az állatot ma Európában számos helyen használják védett természeti területek kezelésére, mégpedig általában ott, ahol a minimális emberi beavatkozás stratégiáját választják.

ŐSTULKOK ÉS HECK-MARHÁK MAGYARORSZÁGON

Európai viszonylatban egyedülálló a Kárpát-medence sík területein a feltárt őstulokmaradványok gyakorisága. Itt a leletek korának pontos meghatározása alapján tudjuk, hogy a faj az utolsó jégkorszak utáni felmelegedések során hatolt be a Kárpát-medencébe, s igen jelentős mértékben elterjedt. Jellemzően a neolitikon-bronzkori települések hulladékhalmai szolgáltatják a legtöbb leletet, bizonyítva a faj gyakoriságát, és azt is, hogy eleink rendszeresen vadászták. Hazai viszonylatban nem ritka, hogy egy-egy lelőhelyen tucatnyi őstulokegyed maradványai kerülnek elő. Ezzel kapcsolatban mindenképp meg kell említeni Bökönyi Sándor professzor nevét, aki a hazai és a nemzetközi archeozoológia egyik megalapítójaként

fenntartják a füves területeket. A Hortobágyi Nemzeti Parkba is egy természetvédelmi kezelési kísérlet részeként kerültek a szóban forgó állatok 1998-ban. Itt egy nagy kiterjedésű rezervátumban – a Przewalski-lovakkal együtt – ők felelnek a puszta ökológiailag kedvező állapotáért.

HOGYAN TOVÁBB?

Ha az eredeti tenyészcélt nézzük, a jelenlegi Heck-marhák testnagyságban és szarvalakulásban még sok kívánnivalót hagynak maguk után. A fajta létszámbeli gyarapodásával nem tartott lépést a minőségi tenyésztés: a mai egyedek ugyan jóval egységesebb képet mutatnak, mint a két-három évtizeddel ezelőttiek, ám a standardban szereplő kívánatos külső jegyek rögzítése nem kellően sikerült. A német tenyésztőegyesület ezért hozzájárult, hogy a legújabb kutatások alapján újabb (elsősorban spanyol) fajták bevonásával további folyamatos átkelesztési programok induljanak.

A törzskönyvben szereplő állatokat származásuk alapján három kategóriába sorolják:

A-vonal: ismert származású „tisztavérű” egyedek, gyakorlatilag a hajdani müncheni állomány leszármazottai;

B-vonal: ismeretlen származású, de bizonyosan Heck-marhák, jobbra a tartó/tenyésztő fegyelmezetlensége miatti, nem tisztázott eredetű egyedek, ám ide tartozik a „vadon” (tenyésztés-ellenőrzés nélkül) tartott legnagyobb hollandiai állomány (Oostvaardersplassen, 800 példány) is;

X-vonal ismert származású, de a legújabb elvek szerint továbbtenyésztett egyedek, ide tartoznak az új kelesztési programokban szereplő állományok.

A nemzetközi sajtóban is szereplő Stichting Taurus, TaurOs Projekt (Hollandia) gyakorlatilag új alapokról indítva kísérli meg az őstulok „rekonstrukcióját”. A Heck-marha kihagyásá-

Az „őstulok” és a vadlovak egymás hatásait kiegészítve alakítják a puszta élőhelyeit a Hortobágyon.

Mint minden házi szarvasmarhát, őket is kötelező egyedileg azonosítani.

rendkívül sok őstulokleletet tárt fel, illetve határozott meg. Kutatásai révén tudjuk, hogy virágkorában hazánk alföldi területein ez volt a domináns nagyemlősfaj...

A nagy füevők jelenlétükkel (legelés, taposás, trágyázás) alapvetően meghatározzák környezetük állapotát, stabilan

val megindult kelesztési programban tulajdonképp a német X-vonalba sorolt spanyol fajtákat használják, ám a sokat kritizált „antoniusi alapképlet” itt is változatlan.

Az év állatai, 2015

Ez évi első lapszámunkban bemutatott az esztendő madarát, a búbos bankát. Időközben megválasztották az év többi állatát is.

Fotó: Shutterstock

NAGY SZENTJÁNOSBOGÁR (*Lampyrus noctiluca*)

A Magyar Rovartani Társaság megválasztotta az év rovarát, a nagy szentjánosbogarat. Kontinensünkön a főként trópusokon elterjedt *Lampyridae* család 2000 fajából 50 fordul elő. Hazánkban csupán három: a nagy, a kis és a törpe szentjánosbogár. Világításuk módja, ereje, villogásuk frekvenciája nem csak számunkra határozóbélyeg. A hímektől jelentősen különböző, röpképtelen nőtény fényjeleivel a fűben várja lovagját. A fajok eltérő fényjelzései biztosítják, hogy a hímek jó helyen kopogtassanak. A *L. noctiluca* történetesen megszakítások nélkül világít. E

fényjelenség az élővilágban a gombáktól a gerincesekig terjedő széles rendszertani skálán előfordul, s tudományosan biolumineszcenciának nevezik. A szentjánosbogarak potrohán található világítószervben a luciferin nevű vegyület oxidációját fotonkibocsátás kíséri; ez felfogható holmi fordított fotoszintézisnek is. Elképesztően hatásos találmány: az előidézéséhez használt energia 98%-a fényként hasznosul! Lámpását a bogár úgy kapcsolja fel, hogy kiiktatja a felelős szerv sejtjeiben a mitokondriumok oxigénellátását, ami így az oxidációra fordítódik.

Kevésbé ismert, hogy a bogár lárvája is világít. Ám nála ezt nem a párválasztás magyarázza: így hívja fel a ragadozók figyelmét mérgező mivoltára.

Itt fordul is egyet a dolog, mert az időközben gazdagodott funkció odáig bővült, hogy egyes fajok már kifejezetten zsákmányszerzésre használják lámpáikat, s más fajok hímjeit csalogatják oda. A lárvák a nagy szentjánosbogár esetében is ragadozók, de e fajnál a prédát csigák jelentik. Mondhatni, féelmetes vadászok, hiszen olykor a több százszor nagyobb puhatestűeknek is nekiesnek. Imágóként viszont már nem táplálkoznak; pár nappal, fényűző nászuk után elpusztulnak...

A bogár párás, lágyszárú növényfajokban bővelkedő, változatos élőhelyet igényel, ahogy a gazdag csigafauna is. Jelenléte jó ökológiai állapotot mutat, tehát aki gyönyörködni akar a cikázó rovarok lampionjaiban, keressen föl egy ilyen helyet – vagy igyekezzen hasonlót teremteni. (Mára jól ismert program az Alcsúti Arborétum éjszakai szentjánosbogár-sétája.)

A szentjánosbogarak magyar neve a Szent Iván-naphoz, tehát június 24-hez kötődik. Ekkor született Keresztelő Szent János, aki egy evangéliumbéli metaforában lámpásként világított hívei közt. Ugyanakkor a dátum maga a nyári napforduló, a bibliainál jóval mélyebb mitikus gyökerekkel. Lidércfényes csodabogárunk rajzásának csúcsa nagyjából a szóban forgó időszakra esik. Nyár elején mindez jusson eszünkbe!

(Forrás: magyarrovartanitarsasag.hu, Merkl Ottó, Vig Károly és György Zoltán sajtóanyaga)

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Kéltü- és Hüllővédelmi Szakosztálya a dunai tarajosgótét választotta a 2015. esztendő kiemelt fájának. 1983 óta könyvelik önálló fajként, melynek elterjedése a Duna, Tisza, Dráva és Száva folyók tagolta területre korlátozódik. Állományának legnagyobb részét Magyarország mocsaraiban, holtágaiban, tavaiban, ártéri kiöntéseiben találjuk. Szaporodási időszakban a hímek igen látványos változáson mennek keresztül: a tarajos góte fajcsoport nevét is az ilyenkor megjelenő, cikcakkosan kicsipkézett hátdíszről kapta. Erősen vízhez kötődő állat, ugyanakkor a felnőtt példányok a nászt követően a szárazföldön élnek (nyirkos környezetben, éjszakai aktivitással), s ott is telelnek. Lárvái nyár végére fejlődnek ki, majd követik szüleiket. A faj jövőjét leginkább meghatározó tényező, hogy a szaporodásához nélkülözhetetlen vizes élőhelyek a viszonylag szűk elterjedési területen rendelkezésre álljanak.

DUNAI TARAJOSGÓTE (*Triturus dobrogicus*)

Fotó: Sallai Zoltán

KECSEGE (*Acipenser ruthenus*)

Ez az egzotikus küllemű halfaj a Magyar Haltani Társaság által indított szavazáson a galócát és a vágó durbincset utasította maga mögé. Népszerűségének okai között biztosan megtaláljuk gasztronómiai érényeit is. Ízletes, szálkamentes húsa egykor a halászsok fontos produktuma volt, s még néhány éve is a folyóvízi horgászok egyik legmegbecsültebb, nagy helyismeretet és tapasztalatot igénylő zsákmányaként tisztelték. 2014 óta viszont védett, aminek oka a faj drasztikus visszaszorulása.

A mély vízű, kemény medrű folyószakaszok lakója, táplálékát férgek, csigák, apró halak alkotják. Egyik kedvence a tiszavirág lárvája, más kérészek és tegzesek mellett. Ivadékai atavisztikus kényszertől hajtva a tenger felé indulnak, de mielőtt elérnék, visszafordulnak. Már második életévükben eléri a 30 cm-es testhosszt, ám a tekintélyesnek számító 60-70 cm-hez és az 1 kg feletti tömeghez akár tíz esztendő is kell (a hazai horgászrekord 7,85 kg). Állomány nagysága egyértelműen a megfelelő élőhelyek és az ilyen medrekben jelen lévő táplálék meglétével függ össze. Emellett a hazánkban őshonos öt (a vizával hat) porcos vérteshal leggyakoribb képviselője. Karcsú, érdekesen díszített, ősi megjelenésére, mely a rokonsági körét is jellemzi, az akvaristák szintén fölfigyeltek. Kiemelkedő minőségű húsa, de nehéz nevelése miatt hibridek előállítására is sor került. Ilyen volt a vizával alkotott „vicsege”, vagy a szibériai tok bevonásával, Magyarországon előállított „szicsege”.

Foto: Balta, Zoltán

ÜRGE (*Spermophilus citellus*)

A Földművelésügyi Minisztérium Természetmegőrzési Főosztályának „Vadonleső” programja nevezte meg az idei év emlőseit. A hajdan nagy területen jelen lévő nyílt, rövid fűvű pusztákon gyakori ürge a mezőgazdaság átformálódásával hatalmas élettereket vesztett. Mindez a faj eleve szűk elterjedési területén (Közép- és Kelet-Európa) történt. Természetvédelmi szerepét erősen aláhúzza az is, hogy számos ritka ragadozó kedvelt zsákmánya. Ilyen például a kerecsensólyom és a parlagi sas is, melyeket jóval nagyobb eséllyel lehet egy arra alkalmas területen megtelepedésre bírni, ha biztosítunk számukra a környéken „ürgelegelőt”. Hozzátehetjük: az ürge valaha eleink étlapján is szerepelt...

Magyarországon szerencsére még sok helyütt megtalálható e nevéhez méltóan ürge, kolóniákban élő kisemlős. A jól ismert Petőfi-versben (*Arany Lacinak*) is népszerűsített ürgeöntésről azonban mindenkit lebeszélünk, tudniillik az állat eszmei értéke épp negyedmillió forint. Aki viszont fotózni vagy egyáltalán látni szeretné ezt az apró, mormota módjára ágaskodó, füttyögető rágcsálót, a Vadonleső weboldalának elterjedési térképén tájékozódhat a lehetséges lelőhelyekről. Hímeiket már kora tavasztól, kölyköket ellenben csak június végétől lesz alkalmunk megpillantani.

Összeállította: KOVÁCS GYULA

Foto: Salmeczki Kovács Ádám

Világhódító galambok

Zebragalamb. A díszmadártartók szemében az utóbbi években egyre több gerle faj felértékelődött.

A galambfélék kétségkívül a madárvilág egyik legsikeresebb csoportját alkotják, hiszen az Antarktisz kivételével szinte az egész földkerekséget benépesítik. Előttünk zajlik több galambféle inváziója: példának okáért a balkáni gerle néhány éve megkezdte a Föld északi sarkkörön túli területeinek meghódítását is. Igaz, előtte már egy-egy úttörő feltűnt a legészakibb területeken az elvadult házagalambok közül is.

De nemcsak a vadonban, hanem fogságban is mindjobban terjednek a különböző fajok, népszerűségük évről évre növekszik, s a kalitkából, röpdékből kiszabaduló madarak – bár ez nemkívánatos – a világ számos pontján találtak, illetve találnak új hazára. Így aligha meglepő, hogy az eredetileg Délkelet-Ázsiában élő gyöngyösnakú gerle különös nászhangját figyelheti meg az, aki az ausztráliai Sydney parkjaiban sétál. A közelmúltban idehaza megfigyelt pálmagerlek sem Dél-Európa felől húzódhattak fel hozzánk, hanem minden bizonnyal fogságból szabadultak.

FÉLIG SZABADON

Egyes fajoknak aránylag nagy a helyhez kötöttségük. Így mindig is előfordulnak olyan díszmadártenyésztők, akik próbálkoznak gerlek és vadgalambok félvadon való tartásával, azaz nappalra kiengedik őket, s éjszakára, mikor visszatérnek a fészekhez, bezárják a röpnylásokat. A szóban forgó módszerrel szép eredményeket értek el néhány külföldi állatkertben és tenyészetben, például az eredetileg Afrikában honos guineai galambnál. E hosszú életű, szívós, tömzsi madár jól bírja az alacsony hőmérsékletet, így a kontinentális klímán is örömdetesen szaporodik. Ugyanakkor feltűnő kékes alapszínű tollazata és széles, rikítóan vörös szemgyűrűje miatt könnyen válik a ragadozók áldozatává. Következésképp esetében nem áll fenn annak a lehetősége, hogy hazánkban meghonosodjék, más szóval nem kell faunahamisítással számolnunk.

A galambféléknek 392 fajt ismerjük, melyek közül a díszmadártenyésztők jelentősebb számban a klasszikus galambfélék képviselőit tartják. Emellett egyre inkább terjednek a koronás galambok is. A 113 fajt számláló gyümölcssevő galambok ellenben nálunk nemigen fordulnak elő a madártenyésztők portáin, hisz alaptakarmányukat értelemszerűen különböző drága gyümölcsleddel képezi, így tartásuk költséges.

MÁR A TÖRÖK KORBAN IS TARTOTTUK

Az eredetileg Észak-Afrikában honos kacagó gerle hazánkban az egyik legrégebbi és legjobban elterjedt díszmadár. A nemek egyformák; az eredeti vadas színváltozat módfelett hasonlít a balkáni gerlehez. Háta azonban valamelyest világosabb, s méreteit tekintve a balkáninál mintegy 3-5 centivel kisebb. Díszmadárként való tartása már legalább 2-3 ezer évvel ezelőtt megkezdődött, hozzánk a török hódoltság idején érkeztek az első példányok. Több évszázada ismert a fehér színváltozat is, s az utóbbi évtizedekben immár a világ számos pontján tervszerűen kezdték el nemesíteni a különböző változatokat. Tehát mára nemcsak selyemtollú, selyemkontyos, homlokrózsás és dupla-kontyos példányok léteznek, hanem 16 egyszerű színmutáció és számos színkombináció is ismeretes.

A kacagó gerle igénytelen madár, mely igen kis helyen, akár kukoricán és búzán tartva is szaporodik. Sajnos sokáig uralkodott az a nézet, hogy ha egy madár szaporodik, akkor jól is érzi magát, így generációról generációra számtalan helyen szenvedtek

nálunk e jobb sorsra érdemes tollasok. Holott igazi lényük párban tartva, egy legalább 100 cm hosszú, 60 cm széles és 70 cm magas kalitkában bontakozik ki, ahol változatos étrenden tartják őket – búza, kukorica, köles, cirok és napraforgó keverékén –, s ahol rendszeresen kapnak tojásos lágyeleséget, apróra vágott zöldséget, gyümölcsöt és csírázott magokat is. A vitaminkészítményekről sem szabad megfeledkezni, különösen télvíz idején. Mivel a kacagó gerle megbízhatóan, jól neveli fiókáit, ma egyre gyakoribb, hogy dajkamadárként is igénybe veszik. Ritka, nehezen tenyészthető rokonait is odaadón gondozza, így neveltek már föl hazánkban pálma- és gyöngyösnakú gerléket, sőt olyan, tőle távoli rokonságban álló fajokat is, amilyen például az Ausztráliában honos bronzszárnyú galamb.

GYÉMÁNT A GERLÉK KÖZÖTT

A kisebb testű gerlék és galambok általában kettő, a nagyobbak egy tojást tojnak, s mivel a fiókákat a begy falán termelődő, úgynevezett begytejjel táplálják, melynek kémiai összetétele közel áll az emlősök tejéhez, a frissen kelt kiscigalambok kézi felnevelése szerfölött körülményes. Nem véletlen tehát, hogy a kézzel nevelés még a ritka, drága fajoknál sem terjedt el.

Hosszú évtizedeken keresztül a kacagó gerle volt lényegében az egyetlen egzotikus gerle nálunk, s csak időnként bukkantak fel a madarászok röpdéiben a – zömében Kelet-Németországból származó – ritkább fajok. Az 1970-es években érkeztek Magyarországra az első gyémántgalambok, melyek akkortájt meglehetősen hőigényes madarak hírében álltak. Hazájukban, az ausztrál kontinensen kétségkívül szívesen napoznak a legnagyobb hőség idején is; még az 50 Celsius-fok körüli hőmérsékleten sem húzódnak árnyékba. Ugyanakkor ellenálló, alkalmazkodni képes állatok. Ezért nem meglepő, hogy a nálunk már hosszú nemzedékek óta tartott madarak olyannyira megszokták éghajlatunkat, hogy fűtetlen helyen is kitelelnek, sőt akár 8-10 fokos hőmérsékleten is költésbe kezdhetnek.

De nemcsak Európában, hanem Dél-Afrikában is népszerűvé váltak a gyémántgalambok, ahol a sok évszázados holland díszmadár-tenyésztési kultúra hatására szintenyésztésük is megkezdődött. Az első színváltozatok hozzánk is hamar elértek.

A MADÁRINFLUENZA ÁLDÁSOS HATÁSA

Az 1990-es években Magyarországon a díszmadártenyésztés területén kivált a papagájtenyésztés virágzott. Az importőrök is elsősorban papagájokat kínáltak eladásra. Az exportőrök viszont megpróbálták árukapszólásként a könnyen értékesíthető fajok mellett más madarakat is eladni:

így érkeztek hozzánk különféle gerle- és vadgalambfajok. Jellegzően a kereskedők igyekeztek tőlük – a mérsékelt kereslet miatt – mihamarabb megszabadulni, ami azt eredményezte, hogy a ma már nagy értékű állatok alacsonyabb áron cseréltek gazdát. Az új tulajdonosok ellenben nem törekedtek rá, hogy szaporodásra bírják e madarakat – csupán tartásukat vállalták magukra.

Gyökeresen megváltozott azonban a helyzet, mikor 2005-ben, a madárinfluenza nyomán, az Európai Unióban gyakorlatilag megszűnt a madárimport. Mivel a legtöbb gerle korábban alacsony áron volt beszerezhető, hisz a vadon fogott állatok előzőlötték a piacot, meglepetésszerűen fa-

Az ausztrál gyémántgalamb igénytelen madár, ezért kezdő madártartóknak is bátran ajánlható.

jok sokasága tűnt el hirtelen a madárpiacokról. Ez a XXI. századi galamb- és gerletenyésztés felvirágzásához vezetett, melyre jó példa a fokföldi gerle esete, amelyet még bő egy évtizede is kényes, nehezen tartható fajnak tekintettek. Mivel a madárbarátok nem szenteltek különösebb figyelmet az említett állatoknak – bármikor olcsón beszerezhetőek voltak –, nem is törődtek velük komolyabban. Némi túlzással vágott virágként kezelték őket. Amikor viszont megszűnt az import, s az áruk számottevően emelkedett, hamarosan kiderült, hogy némi odafigyeléssel nemcsak sokáig életben lehet tartani e galambocskákat, hanem tenyésztésük is könnyen megoldható. Napjainkban a tenyésztők többsége már páronként vagy kolóniában szaporítja a fokföldi gerlét, s gyakran gyémántgalamb dajkamadarat vesznek igénybe a fiatalok felneveléséhez.

A gerlék közül egyeseket nem csupán bájos megjelenéséért tartják, de különleges hangjáért is. Például az aranycsőrű galambocskát, másként Peru-galambot, melynek himje olykor-olykor „brekeg”; vagy épp a tamburingerlét, melynek hívóhangja a tamburinéhoz, a csörgődobéhoz hasonlít. A gyöngyösnakú gerle gyönyörű turbékolását, hosszú strófáit még versenyeken is értéklik.

Hazánkban immár nemcsak hobbitenyészetek, hanem jelentős elitállományok is megtalálhatók, ahol ritka, nagy értékű fajokat tartanak, szaporítanak. Így a Délkelet-Ázsiában honos, elsősorban alkonyatkor mozgó sörényes galambot éppúgy gondozzák, mint a szívenszűrt, avagy vérbegyű galambot. De a világ legnagyobb galambfajainak alighanem legszebbike, a vörösmellű koronásgalamb is nevelt fiókat 2013-ban magyarországi magángyűjteményben.

DR. TÓTH ZSIGMOND

A kacagó gerle fogságban könnyen szaporítható.

A BARNA FÜZIKE

Egy ritka vendég Szibériából

A hazánkban előforduló mintegy 430 madárfaj közül száz körüli azon kivételes ritkaságok száma, melyeket eddig ötnél kevesebb alkalommal észleltek. Ezek eredetileg vagy tőlünk idegen (pl. mediterrán) éghajlaton élnek, vagy vonulásuk során célt tévesztett, akár más kontinensekről átkóborló (pl. viharokkal az óceánon átsodródó) példányok.

A kivételes ritkaságok jellemzően a közepes és nagy termetű szárnyasok csoportjaiból (ludak, récék, partimadarak stb.) kerülnek ki. Ennek oka, hogy terepen viszonylag könnyű őket megtalálni, jobban be tudnak illeszkedni a honi fauna (rokon) képviselői közé, valamint eleve hosszabb életűek, mint mondjuk az apró énekesek. Utóbbiak leginkább a gyűrűzőállomások hálóállásaiban kerülnek kézre, illetve meghatározásra, s bár tudományos jelölést kapnak, további sorsuk rendszerint ismeretlen.

Ilyen apró énekes a köznapi szemlélő számára jellegtelennek tűnő barna fűzike (*Phylloscopus fuscatus*) is, mely 2002-ben lépett a magyar madárfauna tagjainak sorába Németh Ákos izzási madarász jóvoltából, aki a kiskunsági Kolon-tavi gyűrűzőállomáson kerített kézre egy példányt.

Jó tíz évvel később a Kis-Balaton közelében lévő fenékpusztai tábor egyik októberi napján emelte föl (véltetően jelentősen) Benke Szabolcs és Paprika Anikó adrenalinszintjét egy

másik példány, mely szintén hálóba akadván került kézre. Mivel a gyűrűzött madarak visszatartása legtöbbször nem etikus, valamint a madártartó zsákból elővett, kézben tartott egyedek látványa ritkán mondható feledhetetlen élménynek, tekintélyes számú megfigyelőt mozdított meg 2014 decemberének végén a birding.hu által üzemeltetett „madártani forródrót” híre: Schmidt András és édesapja, a közismert szakíró Schmidt Egon egy barna fűzikét figyelt meg a kiskunsági Bugyi nagyközség egyik bányatavának közelében. A szibériai ritkaság olyannyira otthonra lett, hogy a zord időjárás ellenére (ami a hideg mellett a rendelkezésre álló táplálékot már néhány centisen is elfedő havat jelenti) január első hetének végéig kitartott a területen. Madarunk így számos megfigyelőt örvendeztetett meg jelenlétével és a terepi tapasztalatok adta új ismeretek szerzésének lehetőségével.

SELMECZI KOVÁCS ÁDÁM

AGGÓDÁS AZ ÁLLATOKÉRT

Amikor a jég erdőt pusztít

2014 decemberének elején nem várt esemény következett be hazánk középhegységi régióiban. A 400 méter feletti magasságban lévő erdőállományokra hulló csapadék (az ilyenkor elvárható szilárd halmazállapot helyett) ónos eső formájában érkezett: az amúgy hideg környezetben álló fák ágain rövidesen jelentős mértékű jégpáncél alakult ki.

Az erdők rozoga kristálycsillárként várták, mikor csapja be valaki az ajtót, azaz elindul-e holmi légmozgás, ami aztán nyilvánvaló tragédiával végződik... Bár óriási szerencsére komolyabb szél nem érkezett, a jelenséget így is megszenvedték a Börzsönyi bükkösök. A hegység mintegy 30 ezer hektáros erdőterületének harmadát érintette a soha nem látott mértékű koronatorés, a középkorú állományokban pedig több helyen hektárszám volt megfigyelhető az egybefüggő dőlés.

A hiúz otthonra lept a Börzsönyben

BAJBAN A SZALAMANDRA

Az erdővagyron gerincét jelentő kidőlt, letört faanyag ún. *feltermelése* nem lehet kérdéses. Ennek mértékét jól szemlélteti, hogy most a Kemencei Erdészet területéről, mely amúgy a hegység harmadán gazdálkodik, több fa kerül kiszállításra, mint a négy Börzsönyi erdészet teljes (normál) évi termelése! A természetért aggódók figyelme joggal fordul az állami szerepvál-

alók felé: sikerül-e a gazdasági cél mellett az erdő további két (jelesül védelmi és közjóléti) funkcióját is megőrizni? A főbb aggályok a következő okokból fakadnak.

A feltermelés kézenfekvő velejárója a megközelítésből és az elszállításból eredő problémakör, leegyszerűsítve az erdei közlekedés. Az ebben részt vevő járművek legtöbbször (enyhén szólva) nem a közúton megszokott műszaki minőséget képviselik...

A vízfolyások keresztezése, a gázlók túlzott használata jó néhány érzékeny faj, így a Natura 2000 területet jelölő kövi rák (*Austropotamobius torrentium*) vagy a közismert foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*) állományát veszélyezteti. A felszín (az érzékeny erdőtalaj) igénybevétele a nyilvánvaló eróziós hatások (melyek főként a gépek taposásából és a faanyag vonszolásából erednek) mellett a mikroélethelyek (vízállások, szárazabb púpok stb.) eltűnéséhez vezetnek.

A feltermelés egy része (természetesen engedélyezett módon, mivel gyakorlatilag kárelhárításról van szó) bele fog nyúlni a vegetációs időszakba, illetve teljes éven át zajlik majd. Ennek kényeszerű velejárója a folyamatos emberi jelenlét, amelyet főként a nagyobb testű, érzékeny fajok – mint a fekete gólya (*Ciconia nigra*) vagy az erdei ragadozó madarak zöme – nem tudnak tolerálni, azaz várhatóan fészkelőhelyük elhagyásával (vagy elfoglalásának elmaradásával, kedvezőtlen helyre való településsel) válaszolnak.

ÁTALAKULÓ ERDŐSÉG

Az elkövetkező évek nyilvánvalóan átformálják majd a hegység arculatát. Ez másrészt azt is jelenti, hogy bár a Börzsöny egyike leginkább erdősödött tájainknak, a mozaikosság most nagyobb teret nyer. A kialakuló fiatalos sűrűk elsőrangú rejtekhelyet fognak nyújtani a vadak számára, melyek között az immár állandó jelenlétű hiúz (*Lynx lynx*) mellett várható a medve (*Ursus arctos*) felbukkanása is. A természetnek hatalmas az öngyógyító képessége, amelyet itt is meg lehet majd tapasztalni: „az élet utat tör magának”. A mennyiség nem lesz kérdés – de a hangsúly a minőségben van...

SELMECZI KOVÁCS ÁDÁM

A VÁROS PEREMÉN

Az alföldi zártkertek madárvilága

A mezővárosok peremén egykoron hangulatos, változatos kiskerteket hoztak létre. Többet közülük kerítéssel vettek körbe, hiszen számos portán aprócska házakat is építettek, de akadtak olyan kerttulajdonosok is, akik egész életüket itt, a település szélén álló házikókban töltötték. Gabonát, takarmánynövényeket termesztettek, zöldségeket vetettek, gyümölcsfákat neveltek, virágokat ültettek.

Ezek az elzárt kis porták a szabadon bejárható termőföldekkel, erdőkkel a mai napig színes mozaikot alkotnak, melyek nemcsak tájképi szempontból jelentenek üde színtöveket, hanem élőhelyként is fontos funkciót töltenek be. A különböző módokon művelt szántóktól kezdve – az erdei, valamint fásított élőhelyeken keresztül a legeltetett, kaszált gyepterületeken át – a különböző vízformákig (apró tavacskák, csatornák) a zártkertek élőhelyi változatossága rendkívüli. Mindezt számtalan értékes növény- és állatcsoport időszakos vagy állandó jelenléte mutatja. Így nem csupán esztétikai, hanem természetvédelmi megfontolásból is fontos feladatunk e ma már pusztulóban lévő élőhelyek megóvása.

FONTOS ÉLŐHELYEK

Annak ellenére, hogy az Alföld jelentős részén a mezőgazdaságilag hasznosított területformák a legjellemzőbbek, az élővilág képes megtalálni a néha alig talpalatnyi, kincset érő élőhelyeket. Ez különösen igaz a madarakra. A különböző agrárélőhelyek közül talán a települések szegélyét övező kertterületek mutatják a legnagyobb mozaikosságot. Ezek a kis területű, maximum néhány hektáros foltok, valamint a közöttük húzódó vagy a kerteket szegélyező bokrosok, facsoportok és erdők rengeteg madárfajnak biztosítanak táplálkozó-, pihenő- és fészkelőhelyet: igazi „madárparadicsomok” jöhetnek létre e változatos élőhelyi oázisokban.

Barna rétihéja

Mezei pacsirta

Az alföldi zártkertekben rendszeresen előfordulnak a különböző ragadozómadár-fajok és a gólyák. Megszokott látvány a terménybetakarítás után a szántóföldön keresgélő fehér gólya. Az egerészölyv is rendszeres: gyakorta kertek gyümölcsfáin üldögélve keresi rágcsálósákmányát. Gyakori nyári látvány a föld felett két-három méter magasan imbolygó, zsákmányra vadászó barna rétihéja. Télen északról érkező rokona, a kékes rétihéja teszi ugyanezt; szintén téli vendég a nagy őrgébics. A településeken telelő erdei fülesbaglyok közül is sokan vizslatják át a zártkertek területét.

Márciustól egyre több énekesmadár jelenik meg és kezd fészkelésbe, ami aztán májusban csúcsosodik ki. Ilyen szempontból legértékesebbek a kertek mellett húzódó cserjesávok és erdőszegélyek, melyek fő alkotója a kőkeny, a vadrózsza és a galagonya. Ezek a fülemülék, kis poszáták, mezei poszáták, tövisszúró gébicsek, sordélyok és karvalyposzáták kedvelt élőhelyei. A hajnali és a szürkületi órákat a fekete rigók, az énekes rigók és a vörösbegyek dallamai teszik hangulatosabbá. Az őszi vonulás alkalmával énekesmadarak tucatjai használják a zártkerteket.

Kertvégi törmelékhalomok mélyére fészkel a hantmadár; sűrűn látni a hím egyedeket, ahogyan egy kötörmelék csúcsán vagy kerítésoszlopon ülve lesi rovarzsákmányát. A kertekhez tartozó hétvégi házak, épületek leggyakoribb lakója a reszelős énekű házi rozsdafarkú, esetenként a búbos banka.

Az aprócska szántókat hajdan jellemző, mára eltűnőben lévő kisparcellás gazdálkodás kedvező az olyan földön fészkelő madarak megtelepedésének, amilyen a mezei pacsirta és a fűrj. A gyümölcsösök gyakori fészkelői a zöldikék és a tengelicek. Mesterséges fészkelődük kihelyezésével a széncinegék és a kékcinegék is könnyedén megtelepíthetők, melyek a fiókanevelési időszakban fáradhatatlanul pusztítják a gyümölcsfák kártevőit.

Mindazonáltal nemcsak az énekesmadarak közül találhatunk érdekességeket. A kertekhez tartozó csószházak, tanyák fészkelési lehetőséget biztosítanak olyan ritka, fokozottan védett bagolyfajoknak, mint a kuvik és a gyöngybagoly, illetve jellemző fészkelő a már említett házi rozsdafarkú is.

ÉSZAKRÓL ÉRKEZNEK

Ahogy egyre jobban haladunk az őszből a télbe, a földeket, tarlókat járó, kisebb-nagyobb csapatokba verődő magevő énekesmadarakkal is találkozhatunk. Északról érkező csoportok csatlakoznak hozzájuk, így gyakran több száz fősre duzzad a táplálékkereső madarak csapata. A nagy, vegyes

a különböző bokorsávok, amelyek fő alkotója az orgona, a kökény, a vadrózsa, a bodza és az egybibés galagonya. Ezek rendszerint „tömve” vannak énekesmadarakkal.

Talán ami leginkább az erdei élőhelyek felé mutat: a harkályok nagyszámú jelenléte. A hazánkban előforduló kilenc harkályfaj akár négy-öt képviselőjével is találkozhatunk a zártkertekben.

ÉRIK A MEGGY

A kert tavaszi és nyár eleji eseményei közül tán a legfontosabb a meggy és a cseresznye beérése. Az édes és lédús gyümölcsöket azonban nemritkán meglepik seregélyek kisebb-nagyobb csapatai, sőt, feketerigók, sárgarigók is.

Nyár közepétől, végétől igencsak megsaporodnak a különböző rovarevő énekesek. A megérett bodza olyan fajoknak biztosít magas energiatartalmú táplálékot, mint a kerti geze és a poszátafajok, a rigófélék.

A kertesített területek madártanilag tehát semmiképp sem nevezhetők értéktelennek. A nagy fajbőség ellenben aligha véletlen, hisz megfelelő természetbarát kertgazdálkodással

csapatok legnagyobb többségét tengelicek és zöldikék, házi, illetve mezei verebek alkotják, amelyekhez kisebb-nagyobb számban csatlakozhatnak fenyő- és erdei pintyek, fenyvescinegék, valamint nádi sármányok is. A kertek fáit és a környező bokrokat őszapók hangos siserahadai vizsgálják át időről időre, ízletes rovarokat és pókokat keresgélve. Novembertől egy különleges hangú énekesmadár is sűrűn teszi tiszteletét a városzéli kertekben. A süvöltőt elsősorban a körisek termései érdeklik,ilyentájt főleg velük táplálkozik.

A porták díszeként ültetett örökzöldeken, leginkább fenyőkön és tujákon, néhány apró termetű vonuló énekesmadár akár át is tehelhet. Európa legkisebb madarai, a királykák (sárgafejű és tüzesfejű királyka), a csilpcsalpfűzike és a fenyvescinege számára biztosítanak téli menedéket e megmaradó lombú növények.

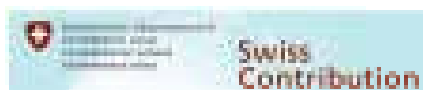
A kerthatárok mentén, jobbára a kerítésdrótra felfuttatva, málnával és szederrel lehet találkozni, melyek sok helyen elvadultak, így sajátosan tömött, áthatolhatatlan dzsungelt alkotnak. Hasonlóan területelválasztó funkciót töltenek be

nemcsak jó minőségű terményt, friss gyümölcsöt és zöltséget, hanem (különösen az énekesmadarak számára alkalmas) táplálkozó- és fészkelőhelyeket is teremtünk. Mesterséges fészkelődük kihelyezésével pedig könnyen segíthetünk az odulakó fajokon. Az épületek padlásán fészkelő kuvik vagy gyöngybagoly megtelepedését szintén elősegíthetjük a számukra alkalmas odúval, illetve költőládával.

A még sok helyütt meglévő, elsősorban őshonos cserje- és fafajokból álló bokorsávok megőrzése elengedhetetlen a fészkelő és itt átvonuló énekesmadarak szempontjából. E szárnyasok eltűnésével a madárdaltól hangos természet is elhalkulna.

(Cikkünk megjelenését a Herman Ottó Természetvédő Kör Összefogáson alapuló térségi természetvédelmi törekvések megszervezése védett területeken kívüli értékes élőhelyek és védett fajok állományainak megőrzése érdekében a negatív agrárfolyamatok ellenében programja támogatta.)

KOVÁCS ÁGNES

Hírcsokor a Magyar Természettudományi Múzeumból

Összeállította: DULAI ALFRÉD

ÚJ SZERZEMÉNYÜNK: PATTANÓBOGÁR KÍNÁBÓL

Mindig szívesen fogadjuk, ha magángyűjtők és amatőr természetbúvárok távoli tájakon járva a Magyar Természettudományi Múzeum Bogárgyűjteményére is gondolnak, s érdekes állatokat hoznak nekünk. A képen ábrázolt pattanóbogarat (*Pleonomus canaliculatus*) dr. Medvegy Mihály kardiológus, a Pest Megyei Flór Ferenc Kórház osztályvezető főorvosa gyűjtötte Kínában, a Hebei tartományban lévő Tangsan városában. A bogarakat egy szálloda kerengői körül, a lámpák alatt, éjszaka találta. Gyűjteményünkben eddig csupán két régi nőtény példányt őriztünk, nem kellően pontos adatokkal. Dr. Medvegy jóvoltából – aki egyszersmind az egyik legnagyobb és legszebb magyarországi magánbogárgyűjtemény tulajdonosa is – most olyan sorozathoz jutottunk, melyben mindkét ivar megtalálható. A hímek csápjai és lábai sokkal hosszabbak, s a testük is karcsúbb a nőstényekénél.

Tangsan szomorú eseményről nevezetes. 1976-ban itt pusztított a világtörténelem harmadik legnagyobb földrengése, mely romba döntötte a város épületeinek 85 százalékát, s legalább 250 ezer – más becslések szerint 600 ezernél is több – ember életét követelte. (Merkl Ottó)

Fotó: Németh Tamás

GAZDAG ADOMÁNY: MOLLUSCA A MIOCÉN BŐL

Értékes és egyedi gyűjteménnyel gyarapodott az Őslénytani és Földtani Tár. A család a Magyar Természettudományi Múzeumnak adományozta a 2013 utolsó napján elhunyt dr. Kókay József miocén időszakos ősmaradványokból és fúrás mintákból álló gyűjteményét. A hazai geológia és őslénytani elismert tagjaként Kókay József a magyarországi miocén kutatásában szerzett elévülhetetlen érdemeket. Munkásságának legjelentősebb része a Várpalotai-medence köszönkutatásához kapcsolódott. Emellett több más hazai területen, például Budapesten is marandót alkotott a miocén időszakos képződmények rétegtani és paleontológiai vizsgálata terén.

A nyersanyagkutatáshoz és a földtani alapkutatáshoz kapcsolódó számos mélyfúrásból eltett fúrómintái immár pótolhatatlan értéket jelentenek az utókor geológusai számára. Az iparhoz szorosan kapcsolódó munkáján túl is rengeteg időt és energiát szánt a fúrásokból előkerülő ősmaradványok, elsősorban csigák és kagylók vizsgálatára és publikálására. Számos kisebb-nagyobb terjedelmű cikk mellett két igényes monográfiával örvendeztette meg hazai és külföldi kollégáit. A Herend és

Márkó környéki barnaköszén-terület vizsgálatát, valamint a magyarországi édesvízi és szárazföldi *Mollusca* fauna ismertetését egyaránt a *Geologica Hungarica Series Palaeontologica* sorozatban publikálta. Hatalmas gyűjteményének rendezése és feldolgozása hosszú időre biztosít tennivalót az Őslénytár munkatársainak.

MÚZEUMPEDAGÓGIA

A Magyar Természettudományi Múzeum a múzeumpedagógia egyik elismert műhelye. Évenként végzett felméréseink szerint a szervezett oktatás keretében tanulók (óvodások, általános és középiskolások) közül egyre többen keresik fel a múzeumot, hogy a kiállítások megtekintésén kívül különböző foglalkozásokon is részt vegyenek. Tavaly 690 múzeumi órát tartottunk 16 foglalkozás (téma) keretében, melyeket szakképzett múzeumpedagógusok és animátorok tartottak a hozzánk érkező gyerekeknek és felnőtteknek. Az egyedülálló Természetbúvár-terem népszerűsége töretlen, az itt megtartott foglalkozások (múzeumi órák, szülinapi zsúr keretében rendezett foglalkozások) száma a legmagasabb:

225. Pontosabb képet ad a program közkedveltségéről, hogy ez mintegy 3400 gyermeket jelent. A népszerűségi lista második és harmadik helyén a Vizek világa és az Erdőkerülő című foglalkozásaink végeztek.

A felmérésekből az is kiderült, hogy a múzeumi órák az általános iskola alsó tagozatosai körében a legnépszerűbbek, ők a foglalkozásokon részt vevők számának csaknem felét teszik ki. Utánuk következnek a felsősök, az óvodások és a középiskolások. E számok azt is mutatják, hogy a múzeum minden korosztálynak tud olyan élményt és szolgáltatást nyújtani, mellyel nagymértékben hozzájárul az iskolán kívüli oktatás hatékonyságának és a természettudományok népszerűségének növeléséhez. Természetesen 2015-ben is várjuk a hozzánk érkező csoportokat (gyerekeket, felnőtteket – fogyatékkal élőket is – egyaránt) az állandó és időszaki kiállításainkhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozásokkal, múzeumi órákkal. A kínálatról és a foglalkozásokról bővebb információ az intézmény honlapján, a MÚZEUMPEDAGÓGIA menüpont alatt található (www.mttm.hu). (Árva Anita)

Fotó: Árva Anita

MAGYARORSZÁG ŐSMARADVÁNYAI 3.

Iharkutosuchus makadiei (Ősi, Clark & Weishampel, 2007)

(Iharkút; felső kréta [santoni];
Magyar Természettudományi Múzeum,
Őslénytani és Földtani Tár gyűjteménye)

Noha még 15 éve sincs, hogy Ősi Attila geológushallgató fölfedezte a lelőhelyet, mára már mindenki, aki csak kicsit is érdeklődik a természettudományok iránt, ismeri Iharkút nevét. A felhagyott bauxitbánya területe Magyarország egyetlen, ám annál gazdagabb leletanyagot nyújtó dinoszaurusz-lelőhelye. A felfedezés óta minden nyáron többhetes gyűjtőexpedíció szállja meg a külfejtést. A Magyar Természettudományi Múzeum a kezdetektől fogva támogatja a gyűjtést, s az előkerülő összes lelet, a megfelelő preparálás után, az MTM gyűjteményébe kerül.

Egy-egy ásatáson több száz vagy akár ezer töredékes csont kerül elő a 85 millió évvel ezelőtt lerakódott üledékes kőzetekből. Bár elsősorban dinoszaurusz-lelőhelyként került be a köztudatba, a dinókon kívül is rendkívül gazdag kréta időszaki élővilág képe rajzolódik ki az ősmaradványok alapján (halak, kételtűek, teknősök, gyíkok, krokodilok, repülő őshüllők, madarak).

Az egykori iharkúti sziget szerfölött kedvező életfeltételeket biztosíthatott a krokodiloknak, hiszen eddig négy különböző fajuk maradványai kerültek elő. A lelőhely egyik legszebb megtartású és legjobban feldolgozott faja egy különleges krokodil (*Iharkutosuchus makadiei*), melynek speciális, lapos fogait már az első évben megtalálták a kutatók. (A nemzetségnév a lelőhelyre, míg a fajnév az iharkúti kutatócsoport egyik alapító tagjára, Makádi Lászlóra utal.) Számos fog és töredékes csont után igen látványos leletek is előkerültek, mint például a képen látható koponya. A maximum 1 méter hosszú állat apró kúpokat viselő, lapos őrlőfogaival alaposan megrágta a táplálékát lenyelés előtt. Gyorsan kopó fogait állandó fogváltással pótolta.

Hangyászsüntől a cukormókusig

Akárcsak Ausztráliában – 2.

Sorozatunk második részében folytatjuk a Budapesti Állatkert erszényes állatainak a bemutatását.

A mai Ausztrália faunája – az ember sok ezer éves pusztító jelenléte ellenére is – változatos és rendkívül érdekes, egyedülálló. Ma hozzávetőleg 150 emlősfaj él itt, néhányuk azonban oly ritka, hogy létüket sokan kétségbe is vonják.

Természetes, hogy a tojásrakó emlősök szolgáltatják a legnagyobb különlegességet, hiszen ezek csakis Ausztráliában és Új-Guineában találhatóak. Tojást tojnak, melyből a teljesen csupasz, magatehetetlen ivadék az anyaállat kezdetleges erszényében – mely tulajdonképp nem több egy bőrredőnél – talál menedéket. Anyatejen nevelkedik, de ezt nem a szokásos módon, emlőből szopja; helyette felnyalogatja az anya hasbőréből izzadságszerűen szivárgó tejet.

A rövidcsőrű hangyászsün (*Tachyglossus aculeatus*) nem ritka, egy kis szerencsével bármikor, bárhol felbukkanhat a természetjáró ember előtt. Hatásos védelmet nyújtanak számára tühegyes tuskéi és az a szokása, hogy veszély esetén függőlegesen beássa magát a földbe. Vékony, gilisztaszerű nyelve akár 70 cm hosszú is lehet, amely majdnem kétszerese az állat testhosszának. E hosszú, ragacsos nyálkával bevont szerv a hangyász legfontosabb szerszáma. Vele nyúl be a természetvárok legmélyébe, hogy főeledelét, a természetet „kitermelje”. A nyelv nagyjából úgy működik, mint a légyfogó papír: a ráragadt rovarok nem menekülhetnek. A hangyász pici szája épp akkora, hogy a nyelve ki-be járhat rajta. Ez a parányi száj természetesen a „csőre” végén van, ám a „csőr” inkább cső, tudniillik a csontok, melyek alkotják, az évmilliók során elvesztették állkapocsjellegüket, s összeforrtak.

Rövidcsőrű hangyászsün

A szerző felvétele

HEGYES FOGAKKAL

Ha erszényesekről van szó, tüstént a jámbor kengurura gondolunk, s eszünkbe sem jut, hogy bizony ragadozó erszényesek is akadnak, nem is kevés – majdnem 50 faj! Igaz, legtöbbjük apró, alig egérnyi méretű, de azért vannak közöttük méretes fajok, mint például az óriás erszényesnyest (*Dasyurus maculatus*), mely a mai ausztrál kontinens legnagyobb őshonos ragadozója (akár 7 kg-os is lehet). A ritkább és

kisebb foltos erszényesnyest (*Dasyurus viverrinus*) már kikapuztult a földrészről, s csak Tasmaniában található. Szép, eleven természetű állat, habár napközben legszívesebben a rejtekhelyén alszik, mert akár a koala, inkább éjszaka aktív. Kisebb állatokat zsákmányol, rovarokat, madárfiókákat és kisemlősöket, noha állítólag az Ausztráliában mindenütt jelen lévő üregi nyúlal is képes elbánni. Könnyen megszelídül, s kedvenc állatként is tartható – ám Ausztráliában csak engedéllyel. 2014 óta a Budapesti Állatkertnek is lakója.

A kovari, avagy kettősfésűjű erszényesegér (*Dasyuroides byrnei*) egyike a legkisebb ragadozóknak. Amilyen kicsi, olyan tüzes! Önmagánál jóval nagyobb állatoknak is habozás

kapart föld ne kerülhessen bele. Egy-egy vombat több tanyát is készít magának, amelyeket éjszakai körútjai során rendre meglátogat. A nappalt valamelyik lyukban tölti, kivált meleg időben. Telente viszont szívesen sütkeznek a napon, s ilyenkor könnyű becserkészni egy közeli fotó kedvéért. Sajnos sok farmer még mindig káros állatnak tekinti őket, főleg a csupaszorrú vombatot, mert néha megrongálja a legelő-parcellák kerítéseit.

Az egyszínű, avagy földi kuskusz (*Phalanger gymnotis*) a kuzu rokona, de nem Ausztráliában, hanem Új-Guineában és az Aru-szigeteken honos. Éjszakai életet élő mindenevő – ám főként növényi eledelt kedvelő – állat, melyet a hely-

Kovari

Foltos erszényesnyest

Csupaszorrú vombat

Egyszínű kuskusz

nélkül nekimegy – főleg, ha éhes. Táplálékigénye eléggé nagy, így harci kedve állandónak mondható. Egy terrárium-ban tartott, alig 10 dkg-os kovarinál többször megfigyeltem, hogy nálánál kétszer súlyosabb, élő laboratóriumi patkányokkal is könnyedén elbánt, mi több, egyet-egyét néhány órán belül teljes egészében fel is falt. Furcsamód mindig a zsákmány fejével kezdte a lakmározást. Melső lábaival ügyesen megnyúzta azt a részt, amelyet evett, így végezetül csak a tökéletesen lenyúzott patkányirha maradt meg.

A KOALA ROKONA

De ne feledkezzünk meg a koala legközelebbi rokonáról, a vombatról sem! Nem is egy faja van, hanem három: a közönséges, avagy csupaszorrú (*Vombatus ursinus*), az északi szőrösorrú (*Lasiorhinus krefftii*) és a déli szőrösorrú (*Lasiorhinus latifrons*) vombat. Ezek közül az első a legismertebb, mert mint neve is sejteti, meglehetősen gyakori Délkelet-Ausztrália és Tasmania hegyes-dombos vidékein. Borzlyukra emlékeztető kotorékokat ás. Természetesen semmi köze sincs a borzhoz, hiszen a vombat is erszényes, akárcsak a koala. Erszénye, ellentétben a legtöbb erszényessel, hátrafelé nyílik. Ez feltehetőleg azért van így, hogy a kotorék ásásakor hátra-

béliek rendszeresen vadásznak. Sok helyen a kuskusz szolgáltatja a hétköznapi egyetlen állati fehérjét. Mindennek ellenére gyakori faj, főleg ott, ahol sok a kókuszpálma, mert ezek koronájában fészkel, s a fa friss hajtásait, termését eszi. Mivel gyakran látható a talajon, földi kuskusznak is nevezik. Állatkertekben sikerrel tartható, nálunk már 1980 óta eredményesen tenyésztik. Átlagos élethossza fogságban 17, a szabad természetben 11 év.

A cukormókus, másként törpe erszényesmókus (*Petaurus brevipes*) gyakori erdei állat, amely megtalálható Dél-Tasmaniától egészen Új-Guineáig. Észak- és Kelet-Ausztráliában főként a parti, mintegy 200 km-es övezetben él, mert erdőlakó, s kerüli a száraz belső területeket. Gyakorisága ellenére a természetben nehezen megfigyelhető, részben azért, mert éjszakai állat, részben pedig azért, mert óvatos és félnék. Mesterséges környezetben viszont könnyen hozzászokik az emberhez, s aránylag könnyű szaporítani is. Különös tulajdonsága, hogy repül, jobban mondva vitorlázik. Fák és cserjék lombjaiban él, s helyváltoztatáskor lábait széttárva – a köztük feszülő repülőhártya segítségével – ügyesen siklik. Mézgával, virágokkal, gyümölcscsel és rovarokkal táplálkozik.

DR. HANGAY GYÖRGY

Edison előtt

LÁTNI ÉS LÁTSZANI

Az UNESCO javaslatára 2015 a fény nemzetközi éve. Illő, hogy ennek kapcsán több figyelmet kapjanak nemcsak a tudománytörténet nagyjai, hanem a világítás igazi úttörői is.

Mint tudjuk, a fény a szem számára látható elektromágneses hullám, vagy más aspektusban fotonki-bocsátás. Földünk felszínén az élet szárba szökkenésekor csak olyan fényforrásokat találunk, mint a felszínre jutó magma, a villámok vagy később az erdőtüzek. Akadnak ugyan „világító” ásványok, ezek azonban csalóka jelenségek, hisz valójában az elnyelt fényt más hullámhosszon sugározzák vissza, következésképp csak úgy tűnik, mintha saját fényük lenne: fluoreszkálnak. Ha a visszasugárzás időben eltolva (akár a közben beálló sötétségben) történik, akkor pedig foszforeszkálnak.

AZ ÉLET TALÁLMÁNYA

Egészen más tünemény az élővilág fantasztikus találmánya, a *biolumineszcencia*. Itt bizonyos vegyületek oxidációját kíséri fényjelenség. Eredetileg nyilván önkéntelen, szerep nélküli melléktermék, amely egyes lebontó életmódra berendezkedett lényekre jellemző. Példa rá számos gombafaj, aminek semmiféle érdekében nem áll világítani, mégis megteszi. A jelenség azonban fejlesztésként lépett elő olyan fajok esetében, melyek eszközként használva javítottak túlélési esélyeiken. Nem meglepő, hogy a legtöbb ilyen fajt a tengerek nagy mélységeiben, az örök sötétség birodalmában találjuk. Esetenként pedig igen összetett, több színnel és jelkombinációval operáló készülékek láttak „napvilágot”. A fénysugárzás számos funkciót kapott: figyelmeztetés, párkeresés, zsákmányszerzés.

Az utóbbi jellemzően a préda közelbe csalogatását jelenti, azaz még itt is *látszani* akar a világító faj, nem pedig *jobban látni*. Ellenben a lámpáshalak egyik faja olyan erős, előre irányított nyalábot használ, mely már a zsákmány aktív felkutatásában segíti. A kivételtől eltekintve láthatjuk, hogy a terv mentén világító fajok is alapvetően jeleket adnak le, amihez sokkal kevesebb energia szükséges, mint amennyit a

környezet fénybeborítása igényelne. Energiahatékonyságuknak azonban ez csupán az egyik oldala. Azok a fotont leadó, különféle vegyületek, melyeket összefoglalva luciferinnek nevezünk, a ráfordított energia nagyon magas hányadát hasznosítják az említett célra. Sikerül pontosan csak a látható tartományba eső hullámokat gerjeszteniük, jellemzően a zöldnek a sárga vagy a kék irányába tolódó változatait. A narancsos-lilás-pirosas színek ritkábban, kiegészítő vegyületekkel vagy szűrőkkel jönnek létre (e színek nem látszanak olyan messze).

KÉTFAJTA „LÁMPÁS”

Az összetettebb rendszertani csoportok célszerszámaként leírható lámpa melleleg kétféle: vagy egy saját fejlesztésű „készülék”, mondjuk speciális, ki-be kapcsolható váladék formájában; vagy világító baktériumok testen belüli tenyésztete. Itt a kikapcsolás a baktériumkultúra eltakarásával történik.

(Azonnal látszik, mi a különbség a sajtóból ismerős, génkezelt világító egerek és a fenti tünemények között: az egerek – és más kísérleti állatok – esetében a DNS-t módosítják oly módon, hogy a világító ásványokhoz hasonló anyagokat építsen a szövetekbe. Magyarán a szóban forgó állatok fluoreszkálnak, például UV fény jelenlétében; hozzátehetjük, az ezt lehetővé tevő örökítőanyagot egy medúzafajból vonták ki.)

Kár lenne azonban e szép témakört gyanús laborok groteszknek tetsző kreatúráival zárni. Próbáljuk meg inkább annak a számtalan tenger-, barlang- vagy erdőmélyi szikrázó teremtménynek a képzetével, mely a szerencsés megfigyelő köré saját égboltot rajzol. Akadnak olyan trópusi tengerpartok, ahol a víz nyugalmanak megzavarására a plankton egyes fajai kék villódzással válaszolnak, s még a partra sodorva is izzanak a homokban. Gondolatban ejtsünk itt egy esti sétát vagy fürdözést...

KOVÁCS GYULA

ORANG-HÍREK

Legutóbb az előző lapszámban megjelent állatkerti hírek között írtunk Bulu Matáról, a szeptember 4-én született orangutánkölyökről, akit a gondozóknak mesterségesen kellett nevelniük. Megírtuk azt is, hogy három hónapnyi előnevelés után az apróság a dél-angliai Dorsetben működő Monkey World Főemlőskutató Központba, az ott lévő „orangutánbölcsődébe” költözött.

A nagy kaland december 8-án reggel kezdődött. Az utazásra nem a levegőben, hanem szárazföldön került sor közvetlen gépkocsis szállítással. Annál is inkább, mivel így biztosítható volt, hogy Bulu Mata folyamatosan számára ismerős emberekkel legyen. Az útra két gondozója is elkísérte, az állatot pedig nem az ilyenkor szokásos szállítóládába tették be, hanem egy kifejezetten a kölyök számára készített hordozóban, úgyszólván a gondozók ölében utazott. A kicsinek természetesen út közben is táplálkoznia kellett, így a gondozók rengeteg tápszert is vittek magukkal. Ez nemcsak az útra volt bőségesen elegendő, hanem az angliai „orangutánbölcsődébe” való beszoktatás időszakára is. A tápszert az etetések közeledtekor a szállítójármű szivargyűjtőjéhez csatlakoztatható vízforralóval melegítették fel.

A szállítás lebonyolításában a DHL Express sietett az állatkert segítségére, ahogyan májusban a ritka aranyhasú mangabék szállításakor is. Ezúttal 1900 kilométernyi utat tettek meg a DHL flottájához tartozó Mercedes Viano gépkocsival. Az út során áthaladtak Ausztrián, Németországon, Belgiumon és Franciaországon, majd a Csatorna-alagúton – népszerű becenevén a „Csalagúton” – keresztül jutottak el az Egyesült Királyságba. A kocsiban mindvégig 24-26 Celsius-fokos hőmérsékletet biztosítottak, hogy a kölyök jól érezze magát, s csak a legszükségesebbek miatt álltak meg.

A célállomásra másnap hajnalban érkeztek. Bulu Mata ezután egy számára előkészített, elkülönített férőhelyre került, ahol az első napokban a vele utazó budapesti gondozók és a Monkey World munkatársai közösen viselték gondját. A következő napokban aztán fokozatosan ismertették össze a többi ott élő fiatal orangutánnal, illetve egy idősebb, tapasztaltabb nősténnyel, aki szerencsés esetben akár a kölyök nevelőanyjának szerepét is elvállalhatja.

Bulu Mata ugyan elutazott, de a budapesti közönség így sem maradt orangutánbébi nélkül. Julia és Lia, a 2013-ban Münchenből érkezett két nőstény ugyanis az év végén újabb jövevényekkel örvendeztetett meg bennünket. Julia kölyke november 24-én, Liáé pedig december 18-án látta meg a napvilágot. Mivel mindkét csöppség kislánynak bizonyult, női nevet kerestek számukra. A novemberi születésű kölyök AnnaHanna (sic) lett, a hazai human névadási gyakorlat jelenlegi két legnépszerűbb női nevéből kiindulva. A decemberi apróság pedig a Lone nevet kapta Lone Dröscher Nielsen, a neves természetvédő tiszteletére, aki különösen sokat tesz az orangutánok védelméért.

Összességében elmondható, hogy a 2014-es esztendőben három orangutánkölyök is született állatkertünkben. Ez nemcsak azért öröm, mert a kicsik nagyon aranyosak, és a közönség szívesen gyönyörködik bennük, hanem azért is, mert a szóban forgó emberszabásúak a természetben kritikusan veszélyeztetettnek számítanak. Így minden újszülött egyszersmind a faj fennmaradásának esélyeit növeli.

Intézményünkben már a XIX. század végén is volt példa orangutánok bemutatására. Szaporításról azonban csupán az elmúlt bő két évtizedben beszélhetünk. Ebben az időszakban összesen nyolc kölyök jött a világra Budapesten, de arra még sosem volt példa, hogy egy naptári évben mindjárt három újszülött orangutánunk is legyen.

ROZI, AZ ÉV ELSŐ ÚJSZÜLÖTTJE

Romy, a hatéves zebrakanca január 3-ról 4-re virradó éjjel egy egészséges, életerős utódnak adott életet: ez a csikó a 2015-ös esztendő első újszülöttje állatkertünkben. A jövevény kancának bizonyult, nevére pedig az intézmény honlapján lehetett szavazni. Végül a Rozi név lett a befutó: e különféle változatokban világszerte elterjedt női név a zebrák őshazájában, Kelet-Afrikában is népszerű, mi több, számos ott beszélt nyelvben, így például a szuahéliben is azzal a helyesírással használatos, ahogyan mi, magyarok is írjuk.

VOMBAT AZ ERSZÉNYBEN

Legutóbbi számunkban már beszámoltunk róla, hogy a 2014-es év nyarának második felében újabb vombatkölyök született. Akkor azonban még csak a szaporulat tényéről írhattunk, hisz mindössze annyit lehetett látni, hogy Molly, az anyaállat erszénye egyre jobban dudorodik. Azóta viszont a kölyök már kikukucskált az erszényből, sőt a január folyamán időnként teljes egészében elő is bújtt. Épp ezért fényképet is sikerült róla készíteni, amelyet most közlésezünk.

MESTERSÉGESEN NEVELT ANTILOPBORJÚ

Cumisüvegből táplálják a gondozók állatkertünk legifjabb indiai antilopját (*Antilope cervicapra*). A január 6-án született borjú mesterséges nevelését már az első napon megkezdték. Bár Bambi, az anyaállat meglehetősen tapasztaltnak mondható, s őt borjat sikeresen fölnevelt, most mégis az állatgondozók közbelépésére volt szükség. Az eddigi borjak, illetve a mostani antilopbéli apját ugyanis tavaly szeptemberben vérfrissítés céljából egy másik hímre cseréltük ki. Az új hím azonban bántani próbálta az apróságot, illetve az anyaállatot is zavarta az utódról való gondoskodásban. Ilyen helyzetben több szóba jöhető lehetőség is van, s ezeket mérlegelve döntöttek úgy munkatársaink, hogy a most született borjút mesterségesen nevelik fel.

A jövevény egyébként hímnek bizonyult, s mivel világra jövele történetesen Boldizsár napjára esett, ő maga is a Boldizsár nevet kapta. Az első napokban éjjel-nappal több alkalommal is etetni kellett. Kéthetes korában napi négyszeri etetésre volt szükség, s ebben az időszakban minden etetéskor 170–200 ml kecsketejet fogyasztott el. Január végére a napi etetések számát már háromra lehetett csökkenteni, viszont alkalmanként egyre több teje volt szükség.

PRIMA PRIMISSIMA

A Fővárosi Állat- és Növénykertnek ítélte oda a szakmai zsűri a Prima Primissima Díjat a magyar oktatás és köznevelés kategóriában. A díj átadására december 5-én, pénteken este került sor a Művészetek Palotájában megtartott díjkiosztó gálaesten. Az elismerést az intézmény főigazgatója, prof. dr. Persányi Miklós vette át, amint fogalmazott, az intézmény munkatársai, valamint két-, négy-, hat- és soklábú, illetve lábatlan lakói nevében. A főigazgató nemcsak a szakmai zsűrinek, illetve a közönségdíj-szavazáson az állatkertre voksoló állatbarátoknak köszönte meg a bizalmat és a támogatást, hanem annak az évi egymillió embernek is, aki látogatásával megtisztelti a városli-

geti intézményt. Külön is köszönetet mondott a közoktatásban dolgozó pedagógusoknak, kiemelve, hogy ők az állatkert legfontosabb partnerei a zoopedagógiai tevékenységben.

A tulajdonképpeni díj az elismerésről szóló oklevélben, valamint egy győzedelmes íjász alakját megjelenítő kisplasztikában ölt testet. Ez utóbbi Szmracsányi Boldizsár szobrászművész alkotása. A díjhoz emellett 15 millió forint is jár. Az összeget az állatkert a természetvédelmi oltalom alatt álló hazai fajokkal kapcsolatos mentőmunkára, illetve az azt kiegészítő oktató-nevelő, szemléletformáló tevékenységre kívánja felhasználni.

A HARMINCADIK BUDAPESTI ZSIRÁFSZÜLETÉS

Január 31-én megszületett állatkertünk történetének harmincadik zsiráfborja. A jövevény – ahogy a patásoknál szokás – néhány órával világra jövetele után már lábra is állt, s szerencsésen megtalálta az emlőket. Születése napján mintegy 170 cm magas volt, és az első héten is több centit növekedett. Egy-két nappal a születés után azt is sikerült megállapítani, hogy a kicsi hím. Az állatgondozók az Ikinya nevet választották számára. E név a Kenya legnépesebb etnikai csoportjának számítókuk körében a legnépszerűbb, s „egyetlen lépést” jelent.

Ingrid, a 2007 januárjában született anyaállat 2008 tavaszán érkezett Budapestre a prágai állatkertből. Jóllehet nyolc évével fiatalnak számít, tapasztalatlannak igazán nem mondható, hisz 2012-ben már világra hozott és sikeresen fölnevelt egy borjút. Akin, a hatéves, magdeburgi születésű zsiráf bika viszont most először lett apa. A kis Ikinya (és az anyaállat) az első egy hét során egy elkülönített istállóban, afféle „szülőszobában” tartózkodott. Ezt követően kezdték a kifutóra is kiengedni, illetve összekötni a csapat többi tagjával.

Állatkertünk 1868 óta foglalkozik zsiráfokkal. Az első példányt még Ferenc József ajándékozta – Erzsébet királyné közbenjárására. A múltban ugyan voltak olyan időszakok is, amikor a zsiráfok átmenetileg hiányoztak kertünk állatállományából, de 1965 óta folyamatosan, megszakítás nélkül tartjuk e fajt. A legelső pesti zsiráfborjú még 1868-ban született (az első állat tudniillik egy vemhesen érkező nőtény volt), s az azóta eltelt idők során – a mostani borjút is beleszámítva – kerekén harminc zsiráf látott napvilágot nálunk. A jelenlegi zsiráfcsapat nyolc egyedből áll: három felnőtt nőtényből (Santana, Ingrid, Sandra), egy felnőtt hímből (Akin), három, az elmúlt években Budapesten született fiatal állatból (Imara, Shemsa, Sempala), illetve a most világra jött borjúból (Ikinya).

TUDÓS TERMÉSZETÁBRÁZOLÓK

A könyv a hazai állat- és növényábrázolás történetét járja végig, a Magyar Természettudományi Múzeumban őrzött kiadványok és eredeti alkotások megjelenítésével. A történet Herman Ottóval indul, s a legújabb, számítógéppel támogatott digitális fényképezésnél és az elvont tudományos jelenségek bemutatásánál ér véget.

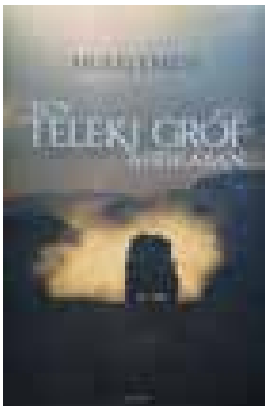
Azoknak ajánlható, akik szeretik a szép könyveket, vagy szeretik a természetet, továbbá élvezik, ha bepillantást nyernek 33 tudósak az ábrázolással folytatott küszködésébe, valamint nem félnek a bizarr képektől sem (pl. egy lemming üepe). Ajánlható azoknak is, akik szeretnek virágok festményeiben, rovarok, madarak rajzaiban gyönyörködni, vagy nem bántják, ha többet tudnak egy múzeum rejtett kincseiről, s szívesen olvasnak Erzsébet királyné (Sisi) lepkéjéről, vagy kíváncsiak arra, mi köze mindehhez Herman Ottónak.

(Vásárhelyi Tamás: *Tudós természetábrázolók*, MTM, 2014. A könyv megvásárolható a Magyar Természettudományi Múzeum pénztárában [Budapest VIII., Ludovika tér 2–6.]

KIRÁLYSIKLÓK TARTÁSA, SZAPORÍTÁSA ÉS EGÉSZSÉGVÉDELME

Aki állatot tart, annak illik minél többet megtudnia kedvencéről. Sajnos a hazai szakirodalom nem kényeztet el bennünket, alig-alig jelenik meg színvonalas szakkönyv a házi kedvencekről. Szerencsére most a királysiklók kedvelői (és mindenki, akit érdekelnek a hüllők) egy nagyon hasznos könyvet vehetnek kézbe. A kötet egyfelől segít benne, hogy ki milyen királysiklófajt válasszon, másfelől leírja, mit kell tenni ahhoz, hogy kigyógnak ne csak jól érezze magát, hanem éljen sokáig, sőt szaporodjon is. Szerepel a könyvben a helyes elhelyezés, a megfelelő táplálék, az, hogy kannibál természete miatt melyik fajnál kell különösen odafigyelni. Ilyen részletességgel még egyetlen magyar szakmunka sem tárgyalta az egyes királysiklófajokat. S nemcsak a fajok és alfajok lelhetők fel példás precizitással a kötetben, hanem megannyi különleges színváltozat is.

(Dr. Gál János – Dr. Farkas Szilvia – Dr. Vincze Zoltán: *A királysiklók tartása, szaporítása és egészségvédelme*, MG Bt., 2014. A könyv megvásárolható a Trionyx terrarisztikai szakkereskedésben [1134 Budapest, Kassák Lajos u. 74., www.trionyx.hu].)

EGY TELEKI GRÓF AFRIKÁBAN

A könyv főszereplője, Teleki Géza (1943–2014), unokája volt a miniszter (és neves földrajztudós) Teleki Pálnak, s rokona az Afrika-kutató Teleki Sámuelnek. Grófi származása miatt kénytelen volt gyerekként szüleivel Amerikába távozni, ahol később antropológiát tanult.

A világhírű „antropológus kolléga”, Louis Leakey meghívására érkezett Afrikába, hogy segítsen Jane Goodallnak a csimpánzok tanulmányozásában. Később Nyugat-Afrikában a semmiből létrehozta az ott élő csimpánzok egyik, talán utolsó mentőszárait, az Outamba-Kilimi Nemzeti Parkot. Neve a hazai állatbarátok előtt mégsem cseng ismerősen, mivel számos ismeretterjesztő műve közül egyiket sem fordították le magyarra.

A most megjelent könyv végre megismerteti az olvasót Teleki Géza küzdelmes életével, s emellett bepillantást enged fő kutatási területébe is. Megismerkedhetünk a csimpánzok különleges világával, s azokkal az erőfeszítésekkel, amelyekkel legközelebbi rokonainkat igyekeznek megóvni a teljes kipusztulástól.

(Hulej Emese: *Egy Teleki gróf Afrikában*, Helikon, 2014.)

KÖRÖSVÖLGYI LÁTOGATÓKÖZPONT ÉS ÁLLATPARK

Ajánlónkkal hazánk egyik ékszerdobozába, a vízpartokban gazdag Szarvasra kalauzoljuk olvasóinkat. A települést övező számos kulturális és természeti érték egyike a Csáky–Bolza-kastélypark. Itt kap helyet a Körös–Maros Nemzeti Park létesítménye, melyben kétszintes kiállítás mutatja be a Dél-Tiszántúl természeti értékeit. A táj kialakulását szemléltető installációk mellett diorámákat, preparátumokat is találunk. Ez kiegészül olyan divattárgyak bemutatásával, melyek CITES-es, veszélyeztetett fajokból készültek. Igazán időszerű azonban a tavaly átadott és téli álma után újra látogatható állatpark, amely a térségben egykor és ma honos – vagy más miatt figyelemre méltó – 26 fajt vonultatja föl. Ezek közül csak ritkán kerül szem elé a gyöngybagoly, a borz, a nyuszt, a vadmacska vagy a terjeszkedő nyestkutya. A legnagyobb kuriózum viszont az európai bölény. Tekintettel a tavasi időszakra, maga a kastélypark (és persze a közeli Szarvasi Arborétum is) remek programot ígér.

Részletek: www.kmnp.hu/korosvolgyi-latogatokozpont-es-allatpark

állatvilág

FÁNK-MTTM ÁLLATVILÁG – KÉTHAVI ISMERETTERJESZTŐ MAGAZIN

Megjelenik a Magyar Természettudományi Múzeum támogatásával és a Fővárosi Állat- és Növénykert közreműködésével.

Főszerkesztő: Kovács Zsolt • **Tudományos tanácsadók:** Prof. Dr. Persányi Miklós, Dr. Korsós Zoltán, Dr. Csorba Gábor, Dr. Dulai

Alfréd, Hanga Zoltán, Dr. Sós Endre • **Szerkesztőségi munkatárs:** Kovács Gyula • **Telefon:** +36-20 453-2016 • **E-mail:** info@allatvilagmagazin.hu • **Web:** www.allatvilagmagazin.hu • **Kiadó:** EX-BB Kiadói Kft. • **E-mail:** kiado@ex-bb.hu • **Web:** www.ex-bb.hu • **Felelős kiadó:** Simonits Erzsébet ügyvezető • **Nyomdai előkészítés:** Restyánszki Design Stúdió • **Nyomda:** Pharma Press Nyomdaipari Kft., Budapest • **Terjesztés gondozása:** Hírvilág Press Kft. • **Telefon:** +36-1 411-0491 • **E-mail:** hirvilag.press@hirvilagpress.com • **Web:** www.hirvilagpress.com • **Árusításban terjeszti:** Lapker Zrt. országos hálózata (Relay, Inmedio, üzletláncok és benzinkutak), Magyar Posta Zrt. és egyéb alternatív terjesztők • **Előfizetésben terjeszti:** Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság (postacím: 1900 Budapest). Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailben a hirlapelofizetes@posta.hu címen és telefonon a 06-80 444-444-es számon. **Előfizetési díj 1 évre (6 lapszám): 2.490 Ft**

ISSN: 2064-5171

KI KICSODA?

MEGÉRKEZTEK A BUDAPESTI ÁLLATKERT KOALÁI, ismerjük meg őket!

Neve:
Nur-Nuru-Bin

Alfaja:
Queenslandi koala (*Phascolarctos cinereus adustus*)

Neme:
hím

Születési helye:
Wild Animal Park Mechelen Planckendael (Belgium)

Születési ideje:
2012. június 15.

Neve:
Vobara

Alfaja:
Queenslandi koala (*Phascolarctos cinereus adustus*)

Neme:
hím

Születési helye:
Zoo Duisburg AG (Németország)

Születési ideje:
2012. július 29.

Következő lapszámunkat április 23-tól keresse az újságárosoknál!

